

VIDA I REGNAT DE PERE I EL CATÒLIC

Nom: Josep Sánchez Sánchez

NIUB: 16061765

Assignatura: Treball de Fi de Grau

Departament: Història Medieval

Grau: Història

Curs: 2017-2018

RESUM

Després de la unió dinàstica entre el regne d'Aragó i el Casal de Barcelona l'any 1137, la nova Corona assegurà i estengué el seu territori. Al 1177, amb la mort d'Alfons I el Cast, arribà al tron son fill Pere I en un moment delicat a tota la cristiandat. Fidel al prototip d'heroi romàntic, en Pere I participà a nombroses i reeixides campanyes militars, galantejà a moltes dones i recolzà els trobadors, sent pròdig en generositat i valentia. Alhora que engrandia en glòria i territoris al reialme, el duia a una permanent bancarrota.

Amb sa participació a la famosa batalla de les Naves de Tolosa al 1212 aconseguia sa màxima gesta militar, perdent la vida ben jove a la següent campanya a Muret al 1213 dins dels luctuosos esdeveniments de la croada contra els càtars, que eren vassalls seus.

Paraules clau: Corona d'Aragó, Pere I el Catòlic, càtars, heretgia, Naves de Tolosa, Muret.

RESUMEN

Tras la unión dinástica entre el reino de Aragón y el Casal de Barcelona en 1137, la nueva Corona aseguró y extendió su territorio. En el 1177, con la muerte de Alfonso II el Casto, llegó al trono su hijo Pedro II en un momento delicado para toda la cristiandad. Fiel al prototipo de héroe romántico, Pedro II participó en numerosas y exitosas campañas militares, galanteó a muchas mujeres y apoyó a los trovadores, siendo pródigo en generosidad y valentía. Al mismo tiempo que engrandecía en gloria y territorios al reino, lo llevaba a una permanente bancarrota.

Con su participación en la famosa batalla de las Navas de Tolosa en el 1212 conseguía su máxima hazaña militar, perdiendo la vida muy joven en la posterior campaña de Muret en el 1213 dentro de los luctuosos acontecimientos de la cruzada contra los cátaros que eran vasallos suyos.

Palabras clave: Corona de Aragón, Pedro II el Católico, cátaros, herejía, Navas de Tolosa, Muret.

ÍNDIX

RESUM – PARAULES CLAU -----	3
1. Introducció -----	5
2. Precedents -----	6
El testament d’Alfonso el Bataller: Creació de la Corona Catalano-Aragonesa -----	6
El regnat d’Alfons I, pare de Pere I el Catòlic -----	8
Occitània a la Corona d’Aragó -----	9
3. Pere I El Catòlic: -----	10
Pere I: L’home -----	10
Pere I: La Circumstància -----	12
4. El Regnat de Pere I -----	14
La qüestió dels Càtars -----	17
Política matrimonial i diplomàtica -----	19
La Coronació a Roma -----	20
Maria de Montpeller -----	21
Occitània 1205-1208 -----	24
5. La Croada Albigesa de 1209 -----	25
Juliol de 1209: La massacre de Besiers -----	26
Agost de 1209: La caiguda de Carcassona -----	26
Represa de la Croada al 1210 -----	28
6. La Campanya contra els Almohades: El Camí a Les Naves de Tolosa -----	30
La Batalla de Les Naves de Tolosa -----	31
7. Retorn a Occitània 1213 -----	33
La Batalla de Muret i la mort de Pere I -----	34
Conseqüències -----	37
8. Conclusions -----	38
9. Bibliografia -----	39
10. Annex -----	40

1. INTRODUCCIÓ

El present treball pretén fer-ne un repàs a la figura del rei Pere I el Catòlic, també anomenat Pedro II d'Aragó. Es farà un esforç en repassar tant el seu regnat com sa vida personal fins el punt que ho permetin les fonts històriques disponibles.

El moment de Pere I s'emmarca en una època cabdal de la història de la Corona d'Aragó, conseqüència dels importants fets esdevinguts al segle XII als diferents reialmes de la Península Ibèrica. Degut a la importància de l'esmentat segle, dedicaré dos capítols a repassar les vicissituds dels regne d'Aragó i dels comtats catalans a partir del rei Alfonso el Bataller; és el moment en què ambdós territoris es fondrien en un mateixa corona canviant tant sa història com la de tota la Península Ibèrica per a sempre.

Pere I tingué a les seves mans la possibilitat d'ampliar el seu regne al nord dels Pirineus, tanmateix estigué present a molts fronts bèl·lics i, com a bon rei guerrer, sempre al davant de ses tropes. Dos actes principals de sa trajectòria foren sa participació a la Batalla de Les Naves de Tolosa (1212) i a la Batalla de Muret (1213) que marquen respectivament el seu zenit i el seu nadir.

Posteriorment, son fill Jaume I el Conqueridor reprendria el testimoni de son pare aconseguint una etapa d'esplendor general al reialme d'Aragó, no obstant això ja cau fora de l'àmbit d'aquest treball.

Curiosament, dintre de la historiografia dels comtes-reis catalans s'ha estudiat molt més la figura d'en Jaume I, Pere II, Alfons II, Jaume II, Alfons III, Pere III i els que vingueren posteriorment, així com també Ramon Berenguer IV (el primer comte-rei i avi d'en Pere I) mentre que Alfons I i son fill Pere I són els dos més oblidats de la nissaga. Per tal raó vaig decidir encetar el treball sobre la figura d'en Pere I el Catòlic, un dels més desconeguts monarques de la corona catalano-aragonesa, el qual tingué un regnat curt, intens i cabdal per a la història futura del reialme.

Degut a la concordança entre els noms dels diferents monarques de cada territori estudiat i, a desgrat del fet d'estar consensuadament acceptat traduir els noms propis de monarques i altres personalitats foranes, he estimat convenient per raons de clarificació emprar el nom original dels sobirans que apareixen.

2. PRECEDENTS

EL TESTAMENT D'ALFONSO EL BATALLER: CREACIÓ DE LA CORONA CATALANO-ARAGONESA

El rei d'Aragó i de Navarra Alfonso I el Bataller moria sense descendents directes l'any 1134 després d'un regnat ple de reeixides campanyes militars, majorment contra els territoris musulmans, les quals li atorgaren una gran fama a tota la cristiandat (Aventín 1998, 71).

Sorprenentment al seu testament Alfonso I deixava el seu reialme als ordes militars del Temple, de l'Hospital i del Sant Sepulcre de Jerusalem, però no a ses comunitats, sinó als indrets als quals servien (Schramm P 1991, 2) i tan sols a un annex s'esmenten als cavallers dels ordes. Amb aquesta fórmula s'evitava la possibilitat de que aquests es dissolguessin o desentenguessin d'alguna forma. Aquell insòlit testament creà una greu crisi successòria, car tant el conjunt de la noblesa com de les viles no estaven disposades a acatar-lo. Els navarresos aprofitaren l'avinentesa per separar-se d'Aragó (estaven units els dos regnes des del 1076) escollint com a monarca propi a Garcia VI de Pamplona i senyor de Tudela i els aragonesos per la seva banda escolliren a un germà del rei difunt, aleshores bisbe de Roda-Barbastre, Ramiro II el Monjo, el qual hagué de penjar els hàbits temporalment (Aventín 1998, 71).

Les amenaces envoltaven el nou rei aragonès; per una banda Alfonso VII de Castella pretenia la ciutat de Saragossa, la qual conquerí el difunt Alfonso el Bataller al 1118 quan Castella feia temps que la reclamava com a seva des dels temps dels Beni Hud (Schramm P 1991, 5); el nou rei de Navarra prenia la iniciativa ocupant Tudela —la qual fou conquerida per Alfonso el Bataller al 1119— i la Santa Seu de Roma reclamava la seva part del testament del Bataller considerant a Ramiro II com un usurpador.

Ramiro II actuà amb molta cautela; primer va pactar amb Garcia VI de Navarra i després amb Alfonso VII de Castella a Alagó al 1136, oferint-li en feu el "regnum" de Saragossa (Schramm P 1991, 5-7).

A finals del 1135 Ramiro II contragué matrimoni a Jaca amb Agnès de Poitiers, fruit d'aquesta unió seria la princesa Peronella, nascuda al 1136, convertint-se immediatament en la més cobejada de tota la Península Ibèrica.

Alfonso VII de Castella pretenia enllaçar en matrimoni a Peronella d'Aragó amb el seu hereu Sancho, tanmateix Ramiro II preferí unir-la amb el comte Ramon Berenguer IV de Barcelona; probablement als estaments aragonesos els hi semblà més segur unir-se a un principat feudal com el català on el seu comte estava obligat per pactes feudals a compartir les rendes i el poder amb la noblesa, al contrari del regne de Castella el qual comptava amb una estructura de poder més autocràtica i centralitzada (Aventín 1998, 72).

El problema successori es va resoldre pas a pas; Ramon Berenguer IV encetà una política de conciliació amb tots els implicats al testament d'Alfonso el Bataller; va retre homenatge a Alfonso VII de Castella per Saragossa (*Regnum Cesaraugustanum*) el va ajudar a la conquesta d'Almeria (1147) i a l'acord de Tudellén sobre el repartiment de les futures conquestes a Al-Andalus (1151); inicià negociacions amb la Santa Seu fins arribar a una entesa amb els ordes militars d'Aragó, concedint-los privilegis interns com l'erecció d'esglésies i altres prebendes ja que al cap i a la fi, tenien els mateixos objectius i podien ser més de fiar que els seus vassalls. (Aventín 1998, 72-73) (Schramm P 1991, 15-18).

Encara que el més lògic hauria estat que els aragonesos haguessin preferit a un rei castellà o navarrès per proximitat familiar o lingüística, la realitat mostrà que el comte Ramon Berenguer IV fou un mandatari que va saber combinar la diplomàcia, energia i seny que requerien la delicada situació del reialme, superant tots els perills interns i externs. (Schramm P 1991, 10)

A l'agost de 1137 es signava el document de les esposalles entre Peronella, de només un any d'edat, i el Comte Ramon Berenguer IV, d'uns 23 anys; la cerimònia nupcial no tindria lloc fins 1150 degut a l'edat de la princesa. Per la seva part, Ramiro II es retirava el novembre de 1137 al monestir del Priorat d'Osca i allà visqué deu anys més dedicat a la vida monacal fins a la seva mort, fet que sembla demostrar que la seva vocació religiosa era ben real i que accedí al càrrec de monarca temporalment pel bé del regne d'Aragó i dels seus súbdits, fins deixar al front a un home competent (Schramm P 1991, 11).

La cessió de drets a Ramon Berenguer IV eren especials; de fet, nominalment el rei continuava sent Ramiro II, cedint-li el poder al seu gendre amb una *donatio* i un jurament de fidelitat de tots els nobles d'Aragó (Schramm P 1991, 11). La unió entre Catalunya i Aragó fou un pacte dinàstic al qual ambdós territoris components de la Corona sempre mantingueren llur identitat territorial, cultural i legal, de fet tan sols el rei i sos col·laboradors més immediats n'eren comuns a ambdós principats, per la resta mantenien sa pròpia estructura de poder (Aventín 1998, 72).

La unió dels dos regnes abans enfrontats i un cop assolides bones relacions amb la resta de regnes cristians, va permetre un atac combinat a tres importants ciutats sota domini musulmà: Al 1148 es va conquerir Tortosa (amb l'ajut dels genovesos) i al 1149 Lleida i Fraga —a aquesta última trobà la mort el Rei Alfonso el Bataller al 1134—. Amb la postrema conquesta de Mequinensa, tota la Vall de l'Ebre i la després anomenada com a "Catalunya Nova" quedaven definitivament sota domini cristià (Schramm P 1991, 23).

EL REGNAT D'ALFONS I - PARE DE PERE I EL CATÒLIC

El futur Alfonso II d'Aragó (en endavant Alfons I de Catalunya) naixia al març de 1157, sent fill de Peronella i del comte Ramon Berenguer IV de Barcelona. Aquest moria el 6 d'agost de 1162, deixant com a hereu a Alfons. Sembla ser que sa majoria d'edat tingué lloc al 1173, i amb ell retornà la "normalitat" dinàstica al doble regne, car son pare mai ostentà oficialment el títol de rei encara que actués com a tal (Schramm P 1991, 63-66).

La política peninsular del nou rei no fou tan brillant com la del seu progenitor, no progressant gaire la reconquesta contra els musulmans. Les serralades del Maestrat i Ibèrica, amb ses esquerpes muntanyes, dificultaven força la penetració al regne de València, no obstant Alfons I un cop assolí la majoria d'edat portà personalment aquesta empresa, malgrat les llargues i obligades absències per atendre altres afers (Schramm P 1991, 79).

Al 1170 pactà a Sahagún una important aliança amb Alfonso VIII de Castella, acordant també el seu matrimoni amb Sança, tia del monarca castellà, tenint lloc a finals de 1173 (Schramm P 1991, 80-82). Va portar a terme diverses incursions per terres valencianes, i estigué també enfrontat amb el rei Sancho de Navarra fins signar la pau de Daroca al 1190 acabant de moment amb quasi 50 anys de contínues hostilitats. Això fou un canvi d'orientació política trencant l'amistat amb Castella, la qual quedà aïllada pel tractat d'Osca de 1191 entre els reis de Lleó, Portugal, Navarra i Aragó. Alfons VIII reaccionà militarment contra tots els regnes fronterers, però la invasió d'uns nous i poderosos enemics pel sud, els almohades, li forçaren a deixar tranquils a la resta de reialmes cristians peninsulars per a concentrar-se en la nova amenaça. A la batalla d'Alarcos, al 1195, els almohades infringien una severa derrota a l'exèrcit d'Alfonso VIII obligant-lo a retirar-se. En aquest punt, el rei castellà comprengué la necessitat d'abandonar la política d'enemistat amb els altres regnes cristians (Schramm P 1991, 87).

A la vessant cultural, a Catalunya i Aragó tingué molta importància la poesia provençal i la puixança dels seus trobadors. El mateix Alfons I els recolzà i acollí en sa Cort, arribant a crear algunes composicions (Grup62 1992, 23). Gràcies al seu suport la difusió d'aquesta manifestació artística assolí el seu màxim al decurs del seu regnat.

Alfons I el Cast moria a Perpinyà a l'abril de 1195, en un moment que semblava que la Provença es convertiria en un altre estat dins de la monarquia composta catalano-aragonesa. Tanmateix, els complicats testaments i les picabaralles polítiques habituals del moment causarien la disgregació d'aquell hipotètic imperi pirinenc; una branca secundària del Casal de Barcelona heretà la Provença per segona vegada, tot iniciant un nou rumb que l'allunyaria definitivament de l'esmentada doble monarquia (Schramm P 1991, 77).

OCCITÀNIA A LA CORONA D'ARAGÓ

El comte Ramon Berenguer III de Provença moria a Niça al 1160 sense descendència¹, de forma que les terres occitanes retornaren sota control del Casal de Barcelona en estar unides per lligams dinàstics des del casament de l'avi de Ramon Berenguer III (comte de Barcelona amb el mateix nom i numeral que son nét) amb Dolça de Provença, hereva del comtat homònim (Schramm P 1991, 67).

Era un moment delicat per a la corona catalano-aragonesa, degut a la minoritat d'edat del rei Alfons I i a la tradicional enemistat del casal de Tolosa amb el de Barcelona, la qual es mantindria durant tot el mandat del comte tolosà Ramon V, sempre aliat fidel del seu sogre Louis VII de França, rival tant del Casal de Barcelona com del rei anglès Henry II que per llavors era senyor feudal a França. El suport de Ramon V de Tolosa afavorí l'èxit de Louis VII a França, aplanant el camí perquè posteriorment es portés a terme la quasi unitat dels territoris de les antigues Gàl·lies amb l'annexió a França de la Provença i l'expulsió dels anglesos de la majoria de les possessions que retenien en territori francès (Schramm P 1991, 68).

Encara que el comte de Tolosa va veure la possibilitat d'annexionar-se els dominis provençals mitjançant una sèrie de lligams matrimonials, aquests no tingueren èxit car a Alfons I només li calia fer la unió dinàstica, degut a que la política sempre havia estat reconeguda pels vincles feudals que existien entre Provença i Catalunya (Schramm P 1991, 68).

Després de molts anys d'intrigues i lluites, el rei Alfons I i el comte de Tolosa signaren una pau al 1176, fixant la frontera en el riu Durença, a terres provençals (Aventín 1998, 74).

Nogensmenys, la unitat territorial i la geografia afavorien a Ramon V de Tolosa, mentre que Alfons I patí sempre una manca de comunicacions directes entre ses terres del nord i del sud dels Pirineus, els quals presentaven un conjunt d'inconvenients orogràfics i tècnics de difícil solució. Per tal raó, la consolidació d'un regne complex encavalcat sobre la citada serralada esdevenia quasi impossible per la força disgregadora natural i política. La manca de bones comunicacions transpirinenques i l'enemistat del comtat de Tolosa ensorraren la política catalana d'expansió al nord dels Pirineus. L'aparició dels albigesos amb l'acte final a Muret al 1213 amb Pere I com a protagonista clourien definitivament aquesta qüestió (Schramm P 1991, 69).

---

¹ Segons Aventín, 1998, 74 va morir al 1166

3. PERE I EL CATÒLIC

PERE I: L'HOME

Pels escassos documents conservats de l'època, sembla probable que el rei Pere I degué néixer al 1177 i tal vegada a la vila de Tarragona. Comptava per tant amb divuit anys quan li arribà la notícia a Saragossa de la mort de son pare a Perpinyà (Ventura 1996, 42). Segons el testament del rei difunt Alfons I el Cast, sa mare la reina Sança seria l'encarregada de dirigir la confederació catalano-aragonesa i de la curadoria de son fill fins que aquest complís els vint anys (Zurita 1562, 299). Segons relaten alguns historiadors, el jove comte-rei volgué governar de bon principi a son lloure trobant una enèrgica oposició materna. Altres per contra, opinen que les desavinences amb sa mare no començaren fins més endavant i per altres motius potser derivats de situacions d'ordre polític i territorial, degut al fet de ser la reina Sança castellana i posseir castells a la frontera amb Aragó (Schramm P 1991, 108-109).

La documentació conservada registra algunes entrevistes oficials que resolgueren determinades desavinences entre mare i fill, com la de Fariza al 1200 i la concòrdia de Daroca al 1201 (Zurita 1562, 303-304). Malgrat tot, sembla que tals desavinences, encara que aspres, foren breus i al cap i a la fi no foren la causa de la reclusió de Sança al monestir de Sixena, que ella mateixa va fundar (Schramm P 1991, 109) juntament amb son marit Alfons I (Zurita 1562, 299).

Tot fa pensar que la relació amb sa mare fou complexa i no exempta de problemes, tal vegada això influí posteriorment amb les relacions que tingué posteriorment amb les dones en general. El jove rei era un home d'uns dos metres d'alçada i de molt bona semblança. Era de tarannà valent i decidit, ple de la gallardia d'una joventut impetuosa, sent a més un home galant molt aficionat a gaudir activament de la bellesa femenina. Aquest tret ho saberen aprofitar altres senyors al presentar-li ses dones o ses filles amb la intenció de que l'impetuós rei les fes-hi amants seves, aconseguint d'aquesta manera avantatges diversos. Se li van reconèixer dos fills il·legítims, però segurament en tingué molts més. Aquí rau un dels punts febles del monarca; tanmateix no sembla que a banda d'un transitori i efímer plaer puntual, Pere I quedés encaterinat massa temps de la mateixa dona, usant-les com a desfogament de la seva lascívia o per interessos polítics (Ventura 1996, 45-46).

Resulta força complicat establir el complet caràcter de qualsevol personatge d'aquella època i el rei Pere no és una excepció; les minses cròniques i documents conservats amb prou feines parlen de sa infantesa o d'aspectes privats. La possibilitat d'esbrinar trets del seu caràcter mitjançant els testimonis dels seus familiars resulta sotil degut a la feble petjada que han deixat tots a les fonts historiogràfiques. Pere I tingué dos germans i quatre germanes que arribaren a l'edat adulta, segons els Annals d'Aragó de Jerónimo Zurita (Zurita 1562, 299) - (Ventura 1996, 41). El més destacat fou son germà Alfons nomenat —segons el testament de son pare Alfons I— comte de Provença, qui sempre mantingué bona relació amb Pere I però poca cosa més es pot afirmar. L'altre

germà era Ferran, el qual s'ordenà clergue i va ser abat de Muntaragó. De les quatre germanes, tres es casaren joves amb nobles estrangers i la més petita entrà com a monja al ja citat Monestir de Sixena. Son oncle Sanç, supervivent dels fills del matrimoni entre Ramon Berenguer IV i Peronella, fou comte del Rosselló i tingué una llarga vida arribant a ser regent durant la minoritat del rei Jaume I el Conqueridor, hereu d'en Pere I. Tanmateix, tampoc s'han conservat testimonis del seu oncle sobre el tarannà de son nebot (Schramm P 1991, 110).

Igual que son pare, Pere I també recolzà als trobadors, protegint-los i acollint-los esplèndidament a la seva cort. No arribà a compondre poemes com el seu antecessor —almenys que es sàpiga— i el seu temperament impetuós i actiu no conjumina amb això; no gensmenys els trobadors agraiïts veieren en ell la personificació de llur ideal de príncep, viril, arrogant, galant, generós i valent. Per tal raó totes les semblances que li van escriure resulten apologètiques remarcant aquelles qualitats ideals: La seva gran generositat i l'irresistible magnetisme del seu carisma, tot emmarcat en una forta simpatia personal (Ventura 1996, 46-47).

Així mateix, foren aquests trobadors els que més estengueren la fama de llibertinatge del rei Pere I, influïts en aquella societat cortesana i refinada amb uns ideals frívols. Alguns dels mateixos trobadors li procuraren l'amistat de belles dames afavorint l'ocasió d'aventures galants al jove monarca. Mantenir a tots aquests cortesans sotmeté la hisenda reial a una forta despesa, lo que unit a les constants campanyes militars derivà en un estat quasi continu de fallida, un dels trets identificatius del seu mandat (Ventura 1996, 47). Depenent de la tendenciositat de les fonts, es pot qualificar a Pere I com a pròdig o com a malgastador; el que resulta innegable pels fets és que fou un home aficionat a la guerra i a la vida cortesana d'aventures frívols amb nombroses dones.

Pere I representava el model perfecte d'heroi medieval; descrit a les cròniques com molt alt, fornit, valent, animós en el combat, galant, generós, apassionat, romàntic i de bon viure. Contràriament, els seus detractors el cataloguen com arrogant, inconscient, impacient, presumptuós i arrauxat, qualitats que conjuminen en les dues cares de la mateixa moneda que formen el mateix perfil psicològic (Escura 1996, 199).

Una petita descripció d'en Pere I fou la versada per son fill i futur rei Jaume I el Conqueridor al *Llibre dels feyts*- Capítol V:

Nostre pare lo Rey en ·P· fo lo pus franch Rey que anch fos en Espanya, e el pus cortès, e el pus auinent, si que tant donaua que fes, rendes e ses terres ne ualien menys. E era bon caualler darmes, si bo n'auia el mon...

(El nostre pare, el rei Pere, va ser el rei més generós que mai hi va haver a Espanya, i el més cortès, i el més afable, fins al punt que era tan esplèndid que els seus rendes i el seu patrimoni anaven a menys. I era un bon cavaller per a les armes, un altre com ell no hi havia al món)

PERE I: LA CIRCUMSTÀNCIA

Al moment d'assolir Pere I el tron d'Aragó al 1196, Castella travessava moments difícils després de la forta derrota patida pel rei Alfonso VIII a Alarcos a mans dels almohades l'any anterior. En resposta a les anteriors campanyes ofensives del rei castellà contra els regnes de Lleó i Navarra, aquests s'aliaren amb els musulmans per a recuperar el terreny perdut.

La reina vídua Sança i mare de Pere I, era tia carnal d'Alfonso VIII i conservava molts lligams i afinitat amb sa terra d'origen, aprofitant l'avinentsa per capgirar la política exterior del doble regne catalano-aragonès que durant el regnat del Cast fou d'hostilitat envers Castilla. El jove rei Pere I va seguir els desitjos de sa mare, prestant un eficaç ajut militar al seu cosí castellà (Ventura 1996, 42).

La Catalunya de l'època feia poc que havia deixat d'ésser un país reclòs als Pirineus per a expandir-se fins a l'Ebre. Les noves terres conquerides havien atret una munió de pobladors, pastors i pagesos sortits de les muntanyes i conreries de la Catalunya Vella, fugint de les males condicions de vida i cercant els privilegis i llibertats que oferien els monarques a tots aquells que s'establien a les noves contrades. D'aquesta forma s'havien anat constituint noves poblacions afavorides per la lliure possessió de les terres i l'ús d'aigües, llenya, pasturatge i tots aquells elements importants pels quals calien pagar drets als seus llocs d'origen (Ventura 1996, 56).

Alguns camperols, per fugir de sa condició servil, abandonaren la vida agrícola per provar sort lliurement en qualsevol nou treball dels que el progrés de la indústria i del comerç oferien, especialment el sector del tèxtil, del qual trobem abundants referències a indrets importants com Barcelona, Girona, Osca, Urgell i fins i tot Montblanc, unes de les noves localitats conquerides de feia poc. Aquests tallers arribaren a agrupar-se formant draperies, que van promoure la creació de molins drapers i botigues. Al costats dels anteriors reeixiren a totes les vil·les coltellers, pintors, cullerers, ferrers, sabaters, argenters, forjadors i pellissers entre d'altres. Als pobles costaners l'ocupació primordial era la pesca, destacant Sant Feliu de Guíxols i Roses, i al Rosselló s'hi explotaven mines de ferro (Ventura 1996, 56-57).

Aquestes ciutats principals eren el centre d'importants fires i mercats on els pagesos dels voltants venien a intercanviar llurs productes i més endavant es vengueren les llanes, teles, vins i una llarga sèrie d'articles que aportava la nova i puixant classe mercantil. D'aquests, molts procedien de l'Occitània seguint les passes dels peregrins de Compostela, sent probablement els iniciadors d'aquesta indústria a terres catalanes. (Ventura 1996, 57).

Aquest estat de coses provocà un millorament general de la economia i de les condicions de vida, comportant a més una major tolerància entre les religions i les races. Molts sarraïns treballaven amb total llibertat a l'artesania o al control de les sèquies, i no era estrany trobar clergues catòlics

efectuant transaccions econòmiques amb els jueus, sent pacífiques les relacions entre els integrants de les tres religions existents (Ventura 1996, 58).

Els immigrants occitans a Catalunya havien portat un nou ferment de llibertat organitzada que, barrejada amb les tendències autòctones, germinaria amb vigor a la vida pública de tot el país mitjançant una nova organització dels municipis. Conseqüentment, el sentiment d'identitat començà (com a Occitània) prenent la forma d'una mena de patriotisme municipal, on el conjunt de drets i interessos, el vincle religiós, les relacions econòmiques, professionals i fins i tot senyorials conjuminaren en crear-li al poble una personalitat i al mateix temps, l'ocasió d'ensinistrar-se en la defensa dels seus interessos (Ventura 1996, 59). En conjunt, Catalunya es trobava en una afavoridora situació econòmica i social, al igual que aquella Europa del segle XIII que veuria el naixement dels primers Estudis Generals, germen de les futures universitats.

En quant a l'església, al 1198 havia accedit al solí pontifici Lotari Conti amb el nom d'Inocenci III. Nascut al 1160 i provinent d'una important família romana, era nebot de Climent III i ja als 30 anys aquest l'havia nomenat cardenal. Comptava amb estudis teològics cursats a París i de dret canònic a Bolonya, tenint una carrera meteòrica i sent un fet insòlit que fos investit Papa amb només 37 anys (Ventura 1996, 49).

Inocenci III era home d'enteresa admirable i amb una ferotge austeritat, impassible tant als èxits com davant dels contratemps. Fruit de sa joventut, mostrà una increïble activitat i energia al seu mandat, posseint un concepte molt elevat de la seva missió. Sa intenció primordial era salvar a la cristiandat del perill de l'Islam que ja havia conquerit part d'Europa, i per això calia disposar d'una cristiandat unida. Per tal raó, no podia consentir que un grup important de cristians es revoltés contra el poder i les doctrines de l'església. Sentia per tant una gran repulsió pels heretges maldant contra els albigesos (Ventura 1996, 49).

Ja al concili Laterà de l'any 1179 el seu antecessor Alexandre III incità una reeixida croada contra els càtars de les terres de Roger II, vescomte de Besiers —i aliat del nostre Alfons I el Cast—. Aquella acció fou curta en interrompre's degut a la preparació de la III croada contra Palestina i les lluites del Papa amb els emperadors alemanys, tanmateix els càtars i el Llenguadoc (el seu lloc d'arrelament) romandrien al punt de mira del Papat (Ventura 1996, 50).

En principi, el jove rei Pere I acatà els designis de la política papal, no obstant els esdeveniments i els canviants girs de la història acabarien desembocant en un total i obert enfrontament amb l'església catòlica oficial.

4. EL REGNAT DE PERE I

Durant tot el seu regnat tingué pau i amistat amb el seu cosí i rei de Castella Alfonso VIII, oferint-li el seu suport militar (Zurita 1562, 315). És innegable que la reina mare Sança (tia d'Alfonso VIII) tingué en principi molt a veure en aquest suport al regne castellà, tanmateix el continuat suport del rei Pere I al seu cosí Alfonso VIII fins arribar a la batalla de les Naves de Tolosa (1212) pràcticament al final de sa vida, fa suposar que ambdós reis mantingueren sempre una forta entesa i fins i tot una bona amistat, malgrat la diferència d'edat d'uns 22 anys entre els dos.

La situació estratègica de Castella era delicada des de la desfeta patida a Alarcos (1195), doncs els reis cristians de Lleó i de Navarra s'aliaren amb el poderós califat de Sevilla per tal de fer un front comú contra els castellans.

Només celebrar les exèquies en honor de son pare, el 6 de juny de 1196 Pere I aplegava afanyadament una host militar i partia apressadament cap a Paramera d'Àvila a reunir-se amb Alfonso VIII per encetar plegats una campanya de represàlia contra les terres del rei Alfonso IX de Lleó. Arribaren fins les rodalies de la capital de Lleó el 25 de juliol de 1196. El rei castellà, amb el concurs d'en Pere I, ocupà diverses viles i assolaren tota la regió compresa entre el Duero i Astorga. Fou una curta i eficaç campanya què deixà malparat el regne de Lleó. La destresa militar del jove rei catalano-aragonès quedà ben palesa, remarcada pel reconeixement de sa mare, la qual al mes de setembre següent li atorgà ser-ne rei malgrat que encara no havia complert els 20 anys estipulats al testament d'Alfons I (Ventura 1996, 43).

La primera mesura que prengué com a rei fou la d'aplegar nous subsidis i una nova host per a auxiliar de nou al rei Alfonso VIII de Castella, doncs aquest reialme estava ara amenaçat per Al-Mansur, califa de Sevilla i vencedor de la batalla d'Alarcos (1195) el qual refusà la treva que li oferí el monarca castellà saquejant i arrasant les rodalies de Toledo a la primavera de 1197. Els dos reis cristians s'ajuntaren al castell de Madrid, refusant l'encontre amb les superiors forces d'Al-Mansur, el qual aprofità per endinsar-se al nord fins a Guadalajara. Això incità al rei Sancho VII de Navarra (en veure els problemes de Castella) a emparar-se d'alguns castells que havien estat entregats com a penyora a Alfonso VIII en lluites anteriors. Afortunadament, el califa musulmà es retirà de Castella i poc després acceptà la treva que li demanava insistentment el rei castellà. Un mes més tard deixava la península per retornar al Marroc, on moriria un any després. Els regnes cristians d'Hispania es lliuraven d'un perillós enemic (Ventura 1996, 44).

Seguidament a la marxa d'Al-Mansur, Alfonso VIII i en Pere I aprofitaren per encetar una nova campanya contra el regne de Lleó. Aconseguiren nous guanys territorials per a Castella de forma que el rei lleonès derrotat per les armes i en perill canònic degut a sa aliança amb els musulmans, demanà la pau, la qual li concedí Alfonso VIII ja que ara volia regirar-se contra el rei navarrès (Ventura 1996, 44).

Sempre ben conjuntats, Pere i Alfonso atacaren als navarresos; el primer els prengué les viles d'Aibar i de Burgui, el segon Miranda del Ebro i Inzura. Davant d'aquell atac combinat, el rei Sancho VII de Navarra s'avingué a pactar amb Pere I, doncs estava en perill de perdre tot el seu reialme. Com a conseqüència, l'exèrcit castellà va retirar-se en no comptar amb el suport del seu eficient aliat, havent-hi de postergar llurs plans per a conquerir el país basc. Nogensmenys, Alfonso VIII de Castella ja havia posat una urpa sobre el territori basc i no trigaria gaire en conquerir-lo quasi per complet (Ventura 1996, 45).

Com a condició de pau s'imposà al monarca navarrès consentir en casar sa germana Constança amb Pere I, no obstant el Papa vetà aquella unió deguda a la consanguinitat en ser ambdós cosins-germans. Conseqüentment, el rei catalano-aragonès va sortir bastant menys beneficiat de les descrites campanyes (Ventura 1996, 45). El petit regne de Navarra havia fet de mur de contenció entre Aragó i el poderós regne de Castella, arran d'aquella campanya quedà molt afeblit amb un apreciable enfortiment castellà tant a la banda navarresa com a la zona cantàbrica i a la més occidental frontera amb el reialme de Lleó.

En aquest punt procedeix preguntar-se quina raó impulsà al jove rei Pere I a prestar tant de suport al seu homònim de Castella a canvi d'uns minsos guanys territorials als llims de Navarra. Al meu parer, si es tractava de complir amb el pacte fet amb sa mare d'ajut al seu nebot Alfonso VIII de Castella, amb la campanya del 1197 contra el reialme lleonès va ser complert amb escreix, la següent campanya contra Navarra suposava molt ajut a Castella a canvi de quasi res. Les normes no escrites de la geoestratègia dictaminen que no és sensat recolzar al bàndol més fort d'un entorn geogràfic en contra d'un de més feble el qual a més et fa de parapet. El cas és què posteriorment i fins pràcticament la seva mort, el rei Pere I sempre donà total suport militar a Alfonso VIII; descartant les raons estratègiques i tenint en compte el tarannà personal del jove rei, cal aventurar que les primeres campanyes militars conjuntes amb el monarca castellà vingueren motivades per complir amb el pacte amb sa progenitora i per a satisfer el seu ego intern de demostrar la seva vàlua com a guerrer davant de tothom. Posteriorment (i sense descartar l'anterior raó) és palès què entre els dos monarques i cosins sorgís una forta entesa i amistat.

Degut a la prodigalitat d'en Pere I i a ses nombroses campanyes militars, la hisenda reial acostumava a estar buida, de manera que tingué la necessitat d'imposar un nou tribut que fou anomenat "monedatge" el qual gravava la terra i tots els béns arrels i mobles sense eximir als nobles ni als ordes militars com l'Hospital i el Temple (Zurita 1562, 313).

Pere I viatjava sovint d'Aragó a Catalunya, a Montpeller, a Tolosa i de vegades a Provença, Pirineus amunt i avall, acompanyat d'una cort nombrosa i lluent. Inicià el seu mandat amb alguns assenyats consellers heretats de son pare Alfons I: Pere sagristà de Vic, Guillem Durfort cap de la cuina reial i l'ancià Guillem de la Granada que ja fou administrador d'en Pere I des de sa infantesa; el seu amic íntim Bernat Amell i el seu reboster Guillem de Tarba, tots lleials servidors i homes experimentats en els afers de govern. També heretà de son pare un estol nombrós de palatins mantinguts que el

seguien constantment. Entre aquests últims el rei distingí a l'aragonès Miquel de Luèsia i el féu el seu portaestendard. Home inquiet i impetuós com el rei, era un gran protector de les arts i dels seus màxims exponents a l'època: Els trobadors. Aquests trobaren protecció a la Cort i el rei es convertí ràpid en el seu model ideal de príncep valent i cavallerós (Ventura 1996, 46).

Tanmateix, amb el seu caràcter un tant eixelebrat, el jove monarca no es trobava a l'alçada de sa important missió al front d'un reialme complicat i envoltat d'enemics. Dissortadament, en comptes de reconèixer el seu poc seny i experiència per a governar i conseqüentment, mirar d'envoltar-se de bons consellers que el guiessin, la seva impaciència i orgull l'empenyien a rebutjar-los i a preferir la companyia dels cortesans i trobadors abans que afrontar las contínues i monòtones tasques dels afers de l'Estat (Ventura 1996, 46).

Per a mantenir aquella fastuosa cort i afrontar les despeses de les contínues guerres, el cens del vassallatge a la Santa Seu i la complicada política occitana més enllà dels Pirineus, Pere I portà el reialme a un estat de contínua ruïna econòmica, espoliant a tots els seus súbdits —com el sintomàtic fet del "monedatge" abans esmentat—. El Llibre dels Feyts senyala que el rei Pere va empenyorar totes les rendes d'Aragó i de Catalunya, els castells, les viles, les ciutats i tot el que tenia a mà als jueus i als sarraïns, relatant l'anècdota que un dia en que arribà el rei Jaume I a Monsó no van poder oferir-li res de menjar. Una crònica castellana assegura que quan va acudir amb la seva host a ajudar a Alfonso VIII contra els sarraïns, va ser el rei castellà qui tingué de sufragar les despeses de l'host catalano-aragonesa (Schramm P 1991, 116). En definitiva, la política econòmica d'en Pere I fou veritablement desastrosa.

Per altra banda i seguint un procés ja iniciat al regnat de son pare Alfons I, aparegué una incipient organització municipal en algunes ciutats catalanes com Cervera (1202) Lleida (1196) o Perpinyà (1197). Foren uns organismes nomenats consolats o confraries compostos per quatre o cinc cònsols què anualment eren escollits per tots els ciutadans. Com a funció principal tenien la defensa de la ciutat i llurs privilegis contra qualsevol enemic exterior, imitant el model de les ciutats franceses (Schramm P 1991, 118). No obstant, no sembla que tingueren continuïtat ni tampoc van poder fer gaire cosa pal·liativa contra la citada i desgavellada política econòmica reial.

LA QÜESTIÓ DELS CÀTARS

El catarisme era una religió d'origen oriental que competia amb el cristianisme romà, que el considerava una heretgia. Segurament fou introduït a la Llombardia, Occitània i Catalunya per mercaders i cavallers procedents de l'Orient —aquests últims retornats de les croades—. A terres occitanes tingué un fort arrelament, sent els seus focus principals les poblacions de Tolosa, Narbona, Carcassona, Foix i Besiers (Aventín 1998, 75).

No és l'objectiu del present treball centrar-se en el fenomen del catarisme, però en constituir la raó de la fi del rei Pere I, convé parar atenció a ses característiques principals encara que sigui superficialment.

En realitat es tractava de dues tendències doctrinals diferenciades: Els seguidors del moviment més antic foren coneguts com patarins, bogomils o albigesos (per la ciutat d'Albí al Llenguadoc) encara que ells mateixos es denominaven càtars (del grec *catharos* = pur). Aquesta religió fou portada de l'Orient. L'altre moviment era en canvi autòcton i provinent de Lió, sent una derivació del catolicisme: L'heretgia valdesa fundada per Pere Valdo, un ric marxant lionès, que no acceptava ser considerat un heretge apel·lant contínuament a l'autoritat del Papa. Tanmateix, els valdesos foren sovint confosos amb els càtars degut a les grans semblances que presentaven a la seva moral social. D'ambdues doctrines la més complexa i amb una organització més jerarquitzada fou la del catarisme, sent també la que aplegà més adeptes. Per tals raons en endavant es farà referència com a "catarisme" a aquest doble moviment (Ventura 1996, 30-31).

Els càtars creien en l'existència del bé i del mal com a principis irrefutables, representats per Déu i el dimoni, aquest últim creador de la matèria. Per a ells Crist era un àngel de Déu enviat per a mostrar el camí del cel mitjançant un estat perfecte de la puresa. Com a conseqüència, menyspreaven el cos humà, renunciant els més radicals al matrimoni, les relacions sexuals i la ingesta d'aliments d'origen animal, sent per tant vegetarians (Aventín 1998, 75).

Veien en aquest món el mal i la corrupció com a dominants, i no podien admetre que fos l'obra d'un Déu bo. Només podia haver estat creat per un ésser essencialment maligne: Satanàs. Per damunt d'aquest món malvat els càtars creien en un altre món superior format per esperits benèfics i incorruptibles dirigits pel veritable Déu, ésser omnipotent i bondadós. Preconitzaven una lluita constant entre aquests mons oposats: Satanàs príncep de la terra i la naturalesa, l'amo i creador del cos de l'home fet amb matèria corruptible; i Déu, creador del cel i de l'ànima, sobirà dels bons esperits. L'ànima venia de Déu i li pertanyia, però estava empresonada dins del cos físic i per tant enganxada al diable que s'havia rebel·lat contra Déu; calia per tant trencar el lligam amb el maligne per a recuperar el paradís perdut (Ventura 1996, 31).

Creien en la metempsicosi com a camí per a perfeccionar l'ànima en una sèrie d'encarnacions al món físic que era l'autèntic infern a la terra, lloc de càstig i d'expiació —és palesa la influència de religions orientals com l'hinduisme o el budisme—. Per tant, negaven la resurrecció de la carn, un

dels pilars del credo cristià. En suma, no és d'estranyar que l'església de Roma no pogué admetre al catarisme i encetés una enfurismada campanya contra ell (Ventura 1996, 32, 35).

L'estudi dels documents inquisitorials mostren que el catarisme era seguit per gent de totes les classes socials, nobles, burgesos i pagesos. No és possible determinar el nombre d'adeptes, però els seus ministres predicaven i practicaven els seus cultes públicament a totes les viles mentre que les esglésies oficials catòliques hi eren desertes. Inclòs les personalitats més rellevants de la societat professaven el catarisme, com el vescomte de Castellbó, que fou el primer conseller del regne catalano-aragonès, o sa filla Ermessendis, futura comtessa de Foix, així com altres familiars seus. De fet, la majoria dels senyors rossellonesos també eren càtars, com les principals famílies del Llenguadoc o tota la família del bisbe catòlic de Carcassona Bernat Ramon de Rocafort i la de l'abat de Sant Volusià de Foix (Ventura 1996, 33-34-35).

Cal sospitar que la Cort catalano-aragonesa coneixia ni que fos parcialment, aquella gran extensió de l'heretgia càtara, tant a Occitània com a ses pròpies terres. Però també és palmari que els comtes i reis mostraren una ampla tolerància vers ella. No obstant, era una situació perillosa car tal extensió del catarisme amenaçava amb la desaparició del credo catòlic a Occitània i això no ho acceptarien mai els pontífexs i més tard o més d'hora acabarien per prendre represàlies dràstiques (Ventura 1996, 35).

Al 1209 morí el comte Armengol VIII d'Urgell; sa vídua Elvira de Subirats, tement de ser desposseïda violentament del comtat pel vescomte Guerau de Cabrera (nebot del difunt) el qual al·legava la possessió del comtat d'Urgell, en va fer donació al rei Pere I. Aquest la va rebre sota la seva empara i tot seguit va entrar al comtat d'Urgell amb la seva host derrotant al vescomte Guerau de Cabrera i tota sa parentela, prenent la ciutat de Balaguer i altres indrets. El dit vescomte amb sa dona i fills caigueren presoners en mans del rei Pere, el qual els empresonà al castell de Loharre. Foren alliberats amb un pacte amb el qual Guerau cedia la possessió de cinc castells a homes de confiança del rei, la titularitat del comtat d'Urgell quedava en mans d'Aurembiaix (filla d'Armengol VIII i Elvira de Subirats) sent la regència pel rei Pere I (Zurita 1562, 326-327).

Al març de 1210 Pere I reuní els seus exèrcits a Monsó, i d'allà encetà una campanya contra la taifa musulmana de València. Prengué per la força militar els importants castells d'Adamús, Castellfabib i Sertella. Es varen distingir en els combats els cavallers de l'Orde del Temple, així que en agraïment el rei concedí la vila de Tortosa a aquest orde guerrer (Zurita 1562, 331-332).

Es registren diverses estades del rei Pere I a Provença intervenint en afers polítics o recolzant al seu germà en la guerra contra Guillaume II de Forcalquer i a les qüestions que plantejaven la tutela del seu nebot, futur Ramon Berenguer V de Provença (Schramm P 1991, 108).

POLÍTICA MATRIMONIAL I DIPLOMÀTICA

L'any 1204 es consumà el matrimoni entre el comte de Tolosa Ramon VI i la infanta Elionor (germana de Pere I) concertat des del 1200. El Casal català accedia així dins del Tolosà, antic enemic seu, tenint lloc al moment que la disputa religiosa hi era molt radicalitzada (Ventura 1996, 61).

El Papa Innocenci III ja havia manat dos legats que no tingueren èxit, de forma que decidí manar a dos més: El seu enèrgic amic Pere de Castelnou i un frare cistercenc de nom Raül. Aquests quedaren esparverats davant l'abast de l'heretgia càtara; aconseguiren amb gran esforç que els cònsols de Tolosa juressin fidelitat a la religió catòlica, però Ramon VI es negà a rebre'ls. Reclamat l'ajut del bisbe de Besiers i de l'arquebisbe de Narbona, es negaren a ajudar-los. Conseqüentment els informes manats a Roma presentaven un panorama molt negre sobre l'estat de la religió cristiana al país occità (Ventura 1996, 61).

Pere I, advertit de la situació i comprenent el perill que comportava, s'oferí a presidir una conferència a Carcassona entre els legats pontificis i alguns ministres càtars, en la qual dictà certes disposicions contra els responsables de Besiers i Carcassona. El monarca volia aplicar una política diplomàtica de contemporització envers Roma, alhora que consolidava enllaços matrimonials amb les cases occitanes per presentar un front comú contra els futuribles opositors al domini català en aquells dominis. Així, l'abril de 1204 es reunia a Milhau amb el seu cunyat Ramon VI i el seu germà Alfons II de Provença per signar un pacte d'auxili mutu (Ventura 1996, 62). El més necessitat d'aquell ajut era son germà Alfons, al qual l'ajudà a derrotar al comte de Forcalquer, signant-se al mes de maig la pau a Ais de Provença.

Innocenci III per la seva part s'estava cansant del retard per acabar amb l'heretgia, atorgant el 28 de maig al rei de França el dret a confiscar tots els bens i terres dels heretges. També prengué altra decisió radical, nomenant legat en cap a l'abat general del Císter Arnau amb l'ordre de dirigir-se a Narbona per a destituir el bisbe català Berenguer si les acusacions contra ell eren certes, posant al seu lloc un altre fidel a la religió catòlica (Ventura 1996, 62).

Davant l'amenaça creixent de la política papal, Pere engegà una aliança matrimonial maquiavèlica: Conxorxat amb el comte de Tolosa, incità en Bernat de Comenges a repudiar a sa esposa Maria de Montpeller per així poder casar-se amb ella aconseguint la rica ciutat de Montpeller al Llenguadoc. El comte de Comenges accedí fàcilment al tracte, car era deutor del rei Pere I per tota la Vall d'Aran. Així el cobejat monarca es casava per raons polítiques al juny de 1204. Per evitar l'amenaça papal i la subsegüent invasió francesa d'Occitània per a la qual no estava preparat degut a ses nombroses deutes, decidí una altra maniobra: Proposà al Pontífex la infeudació dels seus regnes a la Santa Seu. Tal vassallatge posaria llurs territoris a resguard d'una invasió excusada en l'heretgia (Ventura 1996, 63). El Papa acceptà la proposta i el rei embarcà a Marsella, fent abans testament conjunt amb son germà Alfons II de Provença amb recíproca substitució en el cas de què algú dels dos morís sense deixar cap fill mascle.

LA CORONACIÓ A ROMA

Pere I arribà a Òstia amb el seu seguici a principis de novembre de 1204 amb una esquadra de cinc galeres i diverses naus. Fou l'únic rei d'Aragó coronat *-accipere regium diadema-* i ungit a Roma. També es presentà a Roma per ser armat cavaller *-accipere cingulum militare-*. El dia 11 i davant la cort romana i de totes les personalitats que l'havien acompanyat, jurà damunt dels evangelis fidelitat i obediència al Papa i a l'església romana, que conservaria la fe catòlica als seus regnes i perseguiria les heretgies, tot dintre de la major solemnitat. Va contraure l'obligació d'un tribut anual a la Santa Seu de 250 masmudines. Innocenci III per sa part anuncià que el rebia a ell i als seus regnes sota sa empara i protecció. Degut a aquest acte el rei Pere I passà a la posteritat amb el sobrenom de "el Catòlic" malgrat ses actuacions posteriors (Schramm P 1991, 121) (Ventura 1996, 63-64).

La coronació esdevingué per una sèrie d'interessos d'ambdues parts implicades. Al pontífex li convenia assegurar-se la fidelitat del rei d'Aragó amb un acte solemne què tingués ressò a tota la cristiandat; de fet la coronació a Roma tenia un efecte més fictici que real i la majoria de sobirans prescindien d'ella. Per part d'en Pere I, tal vegada volia evitar que altre monarca interessat en els seus dominis occitans trobés legitimació per reclamar-los considerant la inestabilitat de la zona. També de més lluny estava el projecte d'una croada contra Mallorca per a la qual seria important el suport del pontífex —la qual no fou duta a terme per Pere I sinó pel seu fill i hereu Jaume I— i l'arranjament del futur matrimoni de Constança, germana del rei catalano-aragonès, amb Friedrich II de la dinastia dels Hohenstaufen i pupil del Papa Innocenci III, (Schramm P 1991, 120-121) unió què sí es duria a la pràctica.

Resulta evident que als vols del 1204 ambdues parts hi eren beneficiades per aquella unió, però dissortadament el futur tenia reservat esdeveniments de signe contrari.

MARIA DE MONTPELLER

Maria, senyora de Montpeller, era filla de Guillem VIII de Montpeller i de la princesa Eudòxia Comnena de Constantinoble. Els primers anys de matrimoni sembla que foren feliços naixent sobre el 1182 Maria, l'únic fruit que tingueren. Dissortadament no durà l'harmonia i al 1187 Guillem VIII la repudià per casar-se amb Agnès de Castella; Eudòxia ho denuncià al bisbe de Magalona qui informà al Papa. Aquest ordenà posar en entredit les terres de Guillem VIII, tanmateix tingué el ple suport del rei Alfons I, quedant exempt de conseqüències. Eudòxia hagué de retirar-se al monestir de les religioses d'Aniana (Dalmau Ferreres 1962, 6-10).

María quedà doncs als seus cinc anys a càrrec de sa madrastra. Agnès era dona ambiciosa i de fort caràcter que a més de intervenir als afers de la senyoria de Montpeller, les fonts li reconeixen bones qualitats polítiques. Induí son marit a apropar-se al nou Papa Celestí III —promocionat al soli pontifici al 1191— posant el Casal de Montpeller al seu servei. De pas, aprofitaren per demanar-li la confirmació del seu matrimoni, però Celestí III rebutjà la petició i pel rescripte del 1194 el declarà il·legítim (Dalmau Ferreres 1962, 11-12).

No obstant, l'il·legal matrimoni tingué fills ràpidament —en total sis fills i dues filles (Dalmau Ferreres 1962, 18)— i Agnès per tal d'afavorir-los decidí allunyar de Montpeller a sa fillastra Maria oferint-la en matrimoni amb només 12 anys a Barral, vescomte de Marsella, qui era un vell xacrós el qual aviat la deixà vídua. Tot seguit Agnès, li arranjà un nou enllaç amb Bernat IV comte de Comenges, sent dificultós, ja que aquest s'havia casat amb dues dones les quals encara eren vives. Agnès hagué de recórrer a intrigues amb juriconsults i prelats eclesiàstics per anul·lar els dos anteriors matrimonis i un cop aconseguit al 1197, es celebrà l'enllaç entre Bernat i Maria de Montpeller. Abans Agnès va obligar-la a renunciar a sa herència de Montpeller que aniria a parar als fills d'Agnès tinguts amb Guillem VIII (Dalmau Ferreres 1962, 12-15).

Dissortadament, Bernat IV de Comenges es cansà aviat de Maria intentant separar-se de mutu acord. Maria es negà comptant amb el suport del bisbe de Comenges, de forma que l'orgullós comte començà a maltractar-la, fins que Maria decidí fugir d'ell anant a sa llar materna de Montpeller. Tenir a sobre a sa fillastra era situació que no agradava a Agnès de Castella, de manera que prengué partit a favor d'ella portant les queixes al nou pontífex escollit al 1198: Inocenci III. Davant l'amenaça d'excomunicació, Bernat IV acceptà tornar a cohabitar amb Maria sense maltractar-la i poc després tindrien dues filles (Dalmau Ferreres 1962, 16-17).

Al novembre de 1202 moria Guillem VIII de Montpeller; en fer-se públic el seu testament el qual afavoria totalment a Agnès i a sos fills marginant a Maria, persones influents de Montpeller li declararen que la consideraven sa senyora i li aconsellaren la creació d'una forta aliança que li permetés enfrontar-se a les maquinacions de sa madrastra (Dalmau Ferreres 1962, 21). Aquí es quan els destins de Maria de Montpeller i Pere I de Catalunya es creuen a la història. Es casaren l'any 1204 i d'aquesta forma el rei d'Aragó i Catalunya s'intitulava com a senyor de Montpeller passant totes les possessions del Casal de Montpeller a la corona catalano-aragonesa. No passaren molts dies que el rei se'n penedís del matrimoni, malgrat ésser una de les més excel·lents princeses

del seu temps segons Zurita (Zurita 1562, 321) i en endavant procurà apartar-se d'ella. Pel seu comportament posterior sembla clar que només es casà amb Maria degut a interessos polítics.

Un cop casat, el rei foragità fora de Montpeller a tots els seus detractors, incloent-hi segurament a Agnès de Castella i sos partidaris, la qual es retirà a Pesenàs. Reafirmà els privilegis i llibertats dels ciutadans de Montpeller i el 15 d'agost de 1204 aprovà uns estatuts de llei donant potestat a dotze còsols per a governar-se i fortificar la vila (Dalmau Ferreres 1962, 24).

La major part del temps Maria era a Montpeller i les escasses vegades que el rei Pere anava per allà no feia vida marital amb ella, preferint la companyia d'altres dones, lo qual va ser una constant durant tot el seu regnat. El rei Pere viatjà seguit a Roma per a sa coronació Papal, no estant d'acord les fonts si abans Maria quedà encinta d'una filla que nasqué al 1205, de nom Sança i que morí aviat. Sembla que això la va decebre profundament, car fou separada de la petita enviada a Tolosa per ser educada allà. Mai perdonaria això al rei, creixent entre ambdós una forta rancúnia (Dalmau Ferreres 1962, 30).

A més, els problemes financers derivats de la política reial s'afegiren a la tèrbola relació dels consorts. L'empenyament monetari portà a Pere I a forçar sa dona a fer-li la donació de Montpeller i totes ses dependències amb amenaces i violant els acords matrimonials per a poder recaptar taxes, que al final Maria acceptà a desgrat donar-les (Dalmau Ferreres 1962, 29).

Probablement després d'aconseguir la donació de Montpeller, marit i muller no es van veure en dos anys, fins que els cortesans de la cort arranjaren un apropament per tal de facilitar un hereu al regne. Segons les cròniques (Fuster s.f., Cap.5); (Zurita 1562, 329-330) la reina amb conxorxa de Guillén de Alcalá prohom d'Aragó, portaren enganyat i a la foscor al rei a la cambra on jeia ella fent-li creure que era altre dona; el resultat d'aquella nit fou l'embaràs del futur Jaume I, el qual veuria la llum l'any 1208 (Dalmau Ferreres 1962, 35).

Resulta evident que l'anterior història no pot ser certa completament, puix que si el rei Pere no fos conscient d'haver estat maritalment amb sa dona a les dates idònies, mai hauria reconegut a l'infant Jaume com a fill seu i hauria repudiada la reina per adúltera. De forma que a banda de ses nombroses amants, el fogós marit hauria jagut algun cop amb sa muller. Tanmateix, l'esmentat episodi és molt citat a totes les fonts conservades, segurament pels seus trets novel·lescos.

El citat esdeveniment tingué lloc tan sols per interès polític, puix que ja al 1206 en Pere I va demanar el divorci per a casar-se amb Maria de Montferrat, reina de Jerusalem, amb la promesa d'anar-hi de creuada a terra santa i aconseguir la titularitat d'aquell reialme. El Papa no va admetre el divorci donant una irònica resposta: Encara quedaven sarraïns a València, Mallorca i altres terres més properes (Dalmau Ferreres 1962, 30-32).

Ja esclatat el conflicte càtar, el rei, buscant de pactar una solució, acceptà la proposta de Simó de Montfort (cap dels croats) de casar al petit Jaume amb sa filla amb la condició de que l'infant fos traslladat a Carcassona sota la tutela del mateix Montfort. D'aquesta forma els soldats de Montfort amb l'acord d'en Pere I, anaren a Montpeller el 27 de gener de 1211 i arrabassaren al petit Jaume

de només tres anys dels braços de sa mare, la qual no tornaria a veure'l més (Dalmau Ferreres 1962, 49).

El sobirà insistia en divorciar-se, al·legant en primer lloc, que el comte de Comenges i primer marit de Maria encara vivia i en segon lloc, que ell havia jagut carnalment abans del matrimoni amb una parenta de la reina. Maria es defensà afirmant que el seu anterior matrimoni va ser forçat. El Papa encarregà als seus bisbes una investigació, però aquesta s'allargà fins al punt que fou traslladada a Roma amb el consentiment de les dues parts. L'hostilitat entre rei i reina era total, lo qual fou aprofitat pels germanastres d'aquesta (Dalmau Ferreres 1962, 51-52).

Rebutjat el seu projecte de matrimoni amb Maria de Montferrat al 1206, ara el monarca pretenia casar-se amb la filla del rei de França per assegurar-se la pau a Occitània (Dalmau Ferreres 1962, 51)

Un cop decantat el rei en contra de la croada albigesa i a favor del comte de Tolosa, volgué posar sos dominis —senyories de Montpeller i rodalies— a resguard de tota confiscació donant-los a Guillem fill d'Agnès de Castella i germanastre de sa muller. L'acta es passà a la vila de Tolosa el 25 de gener de 1212, per la qual Guillem es declarava vassall del rei Pere I elevant una queixa al pontífex acusant a sa germanastra d'usurpadora. En data del 6 de juny el Papa fallava a favor del querellant i en contra de la reina Maria, deixant-la en precari doncs els seus súbdits de Montpeller van deixar d'enviar-li diners (Dalmau Ferreres 1962, 52-53).

Maria reaccionà amb fermesa i encert, recollint totes les proves que tenia sobre els incompliments matrimonials de son marit i marxà a Roma per defensar personalment sa causa. Inocenci III es posà en primera instància de part d'en Pere I, potser temerós de que prenguéss part a favor dels heretges càtars en la croada, emperò un cop el rei decidí recolzar els seus súbdits tal raó desaparegué i davant de les proves i el testimoni aportat per Maria de Montpeller, el 19 de gener de 1213 fallava definitivament a favor de l'agraviada reina, lloant-la com a dona honesta i temerosa de Déu. Això finiquità el contenciós de la nul·litat matrimonial, però a l'abril de 1213 Maria moria a Roma, pot ser per la insalubritat de la urbs i el desgast provocat per sa lluita constant. Els rumors sobre el seu possible emmetzinament —per part d'agents del seu marit o germanastres— no són consistents, doncs després de la sentència papal al seu favor l'hereu dels seus béns era son fill Jaume i gens guanyaven amb sa mort (Dalmau Ferreres 1962, 59-60).

Així moria als volts dels 31 anys Maria de Montpeller, exiliada, casada tres cops sense que cap marit l'estimés i que no li van permetre criar als seus fills. Com afirma Jordi Ventura, resulta difícil trobar una persona amb una vida més desgraciada.

OCCITÀNIA 1205-1208

Retornat el rei a la Provença Occidental a finals de desembre de 1204, hagué d'alliberar son germà Alfons que havia estat capturat pel comte de Forcalquier. La situació d'aquelles terres s'havia agreujada amb la seua absència. El Papa havia manat a Provença a l'abat Arnau —antic abat de Poblet i cosí dels vescomtes de Narbona— donant-li plens poders contra la heretgia. Home de gran tenacitat, coratge i energia, provocà la dimissió dels bisbes de Besiers i de Tolosa nomenant a monjos del Císter, com Folquet de Marsella nou bisbe de Tolosa, un dels més fanàtics enemics del catarisme i de la noblesa occitana (Ventura 1996, 64).

Aquests nous càrrecs enviaren missives al rei de França a inicis del 1205 encoratjant-lo novament a intervenir al Llenguadoc. Davant d'això, el rei Pere s'apressà a informar al pontífex que ell sol era ben capaç d'encarregar-se de reprimir als heretges, anant amb la seva host a la regió d'Albí i prenent el castell de Lescura a uns cavallers heretges. De moment Innocenci III quedà satisfet i no tornà en un parell d'anys a requerir al rei de França —ocupat amb altres enemics anglesos i alemanys— i donant un respir a Pere I (Ventura 1996, 65).

El Papa manà una comissió extraordinària a Occitània integrada per Pere de Castellnou i altres monjos del Císter, els quals la recorregueren inculcant el credo cristià oficial. Tanmateix, l'ostentosa comitiva obtingué el rebuig de la població occitana. Arribats decebuts i fracassats a Montpeller, es troben allà amb el prior Domènec de Guzmán de tornada de Dinamarca, el qual aconsellà una nova estratègia: Deixar aparcada la supèrbia i pompa catòliques, imitant la pobresa i humilitat dels predicadors càtars i amb tal exemple, arribar al cor de la gent. Considerant a Fanjaus com l'epicentre heretge, Domènec inicià allà sa predicació fundant el monestir de Prouille. Els càtars reaccionaren a la nova humil tàctica catòlica desafiant-los a mantenir debats públics seguint un tradicional costum occità. Les cròniques citen els debats de 1206 al castell de Servián —entre els bisbes càtars Guillem de Nevers i Bernat de Simorra contra Domènec de Guzman i el bisbe d'Osma— i el de 1207 a Pàmies amb Esclaramonda de Foix com a amfitriona. La supèrbia catòlica brollà quan un dels monjos papals reaccionà al retret d'Esclaramonda sobre el suport de Roma a la violència contra els detractors, etzibant-li que millor faria d'estar cosint i no pas intervenint en una reunió important com aquella (Escura 1996, 53-54).

Conseqüentment, els debats i l'estratègia de Domènec fracassaren, esperant a Roma. El catarisme es propagava arreu d'Europa i especialment als dominis del tolerant comte de Tolosa, erigint-se en el major mal de cap d'una Església cristiana cada cop més discutida i desprestigiada. Al 1208 el nou plenipotenciari de Roma, en Pere de Castellnou, revifà sos atacs contra Ramon VI comte tolosà, aconseguint una nova i dura excomunicació. Això féu reaccionar als seus súbdits, els quals s'identificaren amb el seu comte donant-li suport total. Tot plegat esdevingué un desastre quan un cortesà tolosà assassinà a Pere de Castellnou donant al pontífex el *casus belli* que precisava per engegar la croada que feia temps preparava (Escura 1996, 55-56).

5. LA CROADA ALBIGESA 1209

El Papa féu una crida a tota la cristiandat per combatre amb les armes als heretges càtars qualificant-los de "pitjors que els sarraïns". A tots els participants a la croada se'ls ofería les mateixes recompenses que als croats vinguts a Terra Santa: Remissió de tots els pecats comesos anteriorment i durant el seu decurs expiació de penitències, tot el botí de guerra que poguessin rapinyar, el perdó diví i un lloc segur al cel. A la pràctica tot lo anterior donava albir per robar, saquejar, violar i matar en nom de Déu (Escala 1996, 56).

Els senyors del nord envejaven la prosperitat i riquesa dels territoris del Llenguadoc, a més la major cultura i refinament de la societat occitana els hi produïa un ressentiment que la croada permetia desfogar, de manera que s'uniren massivament. Ramon VI de Tolosa intentà aturar-la demanant perdó, despatxant als jueus dels càrrecs públics, lliurant ses fortificacions més importants a bisbes i abats catòlics i fins i tot deixant-se assotar en públic. Nogensmenys, tot fou en va, no es podia eliminar el sentiment religiós càtar i el pontífex ja tenia decidit eliminar a Ramon VI, tornant a excomunicar-lo (Escala 1996, 57).

Al juny de 1209 el rei Pere I es reuní a Cotlliure amb els seus vassalls el comte de Foix i el vescomte Trencavell de Carcassona, que li demanaven ajut i consell. El rei, compromès entre la seguretat dels seus vassalls i son jurament de fidelitat papal, els aconsellà prudència i anar contemporitzant, tot negociant amb els legats papals.

La croada s'organitzà al concili d'Avinyò. Inocenci III demanà al rei francès Philippe II que la dirigís militarment, però aquest es negà encara que davant les pressions va permetre que alguns nobles seus com el duc de Borgonya i els comtes de Nevers prenguessin part a títol personal. Com a cap suprem fou escollit Arnau Amalric, abat de Citeaux i legat papal. Pertanyia a la família dels vescomtes de Narbona i tenia litigis feudals contra les Cases nobiliàries de Tolosa i Carcassona. El pontífex recomanà la tàctica de *Divide et impera*, no enfrontant-se de moment amb el poderós comte de Tolosa, que a més, havia demanat astutament incorporar-se a la croada per esquivar l'embranchida. Emperò el Papa fou més astut, doncs l'eliminació successiva dels senyors occitans més modestos propicià l'aïllament i afebliment final del comte tolosà (Escala 1996, 58).

El 24 de juny de 1209 sortí de Lió l'exèrcit croat cap a la vila de Besiers. L'encapçalava l'abat de Citeaux Arnau Amalric (legat personal del Papa) envoltat de bisbes, monjos i clergat en general. El gruix són 20.000 cavallers francesos amb sos peons i escuders. Eren complementats per dotzenes de milers de persones a peu entre camperols, manefles, mercenaris, lladres i criminals de tota mena atrets pels futurs botins i violacions que permetia la butlla papal. Les fonts de l'època li calculen un total de més de 100.000 individus encara que estimacions modernes rebaixen molt aquesta xifra —Ramon VI de Tolosa s'afegí a aquella munió, potser per redimir-se i per estar dirigida contra la Casa dels Trencavell, enemistada amb ell (Escala 1996, 59-60)—

JULIOL DE 1209: LA MASSACRE DE BESIERS

La primera ciutat atacada per la croada fou la de Besiers pertanyent al vescomte Ramon Roger de Trencavell. El jove vescomte intentà pactar abans amb el legat papal (tal com li aconsellà el rei Pere I) però Arnau el rebutjà de ple, de forma que es desplaçà a Carcassona per a dirigir des d'allà la resistència de tot el seu vescomtat. En arribar a Besiers els croats exigeixen el lliurament de 222 persones catalogades com heretges, la població majorment catòlica es negà refugiant-se a les esglésies. Els croats assaltaren la vila arrasant-la, incendiant-la i efectuant una matança general sense miraments de sexe, edat ni condició social. Al missatge que Arnau Amalric envià al pontífex afirmava tot ufà que havien matat a 20.000 persones, no perdonant-li la vida a ningú. Un noble francès aclaparat en mig del indiscriminat carnatge, preguntà al legat papal com reconèixer als heretges dels ciutadans honrats, a lo que aquell li digué: "Mateu-los a tots; Déu ja reconeixerà als seus!" (Escura 1996, 60-61).

AGOST DE 1209: LA CAIGUDA DE CARCASSONA

Després de la matança de Besiers, Carcassona era plena de refugiats. L'exèrcit croat començà els assalts però les sòlides muralles resistiren els primers atacs. Els barris extramurs foren destruïts prèviament.

El rei Pere I, un cop assabentat de la salvatjada de Besiers, marxà ràpidament a Carcassona. Després de saludar en el campament croat al comte de Tolosa, entrà a la vila per intentar convèncer al seu amic i vassall Ramon Roger de Trencavell de la necessitat de negociar amb els nobles francesos. El tolosà el rebé amb joia i submissió, deixant a ses mans les negociacions amb els croats. El rei s'entrevistà amb l'abat Arnau Amalric, el qual acceptà que Ramon Roger marxés de la ciutat amb dotze acompanyants a canvi de que se li obrin les portes de Carcassona. Pere I tornà desolat a la ciutat sabedor que el vescomte no ho acceptaria. I així fou, molt estimat pels seus ciutadans, Ramon Roger no volgué trair-ne ni a un de sol, refusant l'oferta. El rei Pere I, condicionat entre la determinació dels croats manats per un pontífex al que li jurà fidelitat i la seguretat dels seus vassalls als quals tenia l'obligació de protegir-los, girà cua decebut i furiós cap a Barcelona deixant Carcassona a la seva sort (Escura 1996, 62). Coneixent el temperament del monarca, aquella seria segurament una de les més difícils decisions que prengué en sa vida.

Dues setmanes més tard, la ciutat hi era assedegada i afamada. Un cavaller francès proposà al vescomte negociar al campament croat jurant-li per Déu protecció. Ramon Roger confiat sortí escoltat per cent cavallers però arribat a la tenda de l'abat Arnau Amalric fou detingut i empresonat per ordre d'aquest. Els croats entraren a la vila el 15 d'agost, trobant només 500 persones entre malalts, vells i nens, la resta havien fugit durant la nit per un passadís subterrani. Un centenar que van abjurar de l'heretgia foren despullats i foragitats en totes direccions per anunciar la victòria croada. Els 400 restants foren penjats o cremats vius. El vescomte fou engrillonat a les masmorres de Carcassona; poc després moriria enverinat (Escura 1996, 62-63).

El legat papal Arnau Amalric cercà un nou senyor per als comtats de Besiers i Carcassona, però fins a tres cavallers francesos de la croada rebutjaren la intitulació, doncs pel seu codi d'honor era deshonest acceptar les terres arrabassades a un altre noble cristià. Només Simó de Montfort, destre, cruel, ambiciós i experimentat guerrer veterà de la croada de 1202-1203 a Terra Santa, acceptà trencar aquell codi convertint-se en senyor dels nous territoris conquerits i alhora en el cap militar de la croada. Montfort pertanyia a la noblesa del nord de França emparentada amb Anglaterra i posseïa un profund odi a la culta i tolerant civilització occitana (Escura 1996, 63).

Després de la presa de Besiers i Carcassona, les poblacions properes de Montreal, Castres, Lombers, Fanjaus i Limós atemorides pels carnatges es rendiren a Montfort, fracassant de moment, a l'intent de prendre la fortalesa de Cabaret. Afortunadament pels occitans, al compliment dels quaranta dies de la croada (o quarantena) la majoria dels nobles francesos considerant complert el compromís oficial, l'abandonaren amb els seus homes per marxar a ses terres. En comptes de l'anunciada noble lluita contra els infidels es trobaren amb una carnisseria indiscriminada sense mesura que contrarià el seu honor de cavallers. Entre ells es trobava el comte Tolosà Ramon VI, el qual continuaria patint les acusacions del seu nou bisbe Folquet a Tolosa. Fins el mateix pontífex reconeixia irònicament a una missiva adreçada a Montfort "*...que algú s'havia extralimitat matant innecessàriament a Ramon Roger Trencavell*" (Escura 1996, 64).

Minvats els seus efectius i odiat als seus dominis conquerits, Montfort hagué d'aturar la croada i per contrarestar sa feblesa, s'oferí al rei Pere I (sobirà d'aquells comtats) a retre-li homenatge com a vassall. El sobirà catalano-aragonés rebutjà l'homenatge menyspreant-lo públicament i negant-li sa legitimitat per succeir al malaurat vescomte de Trencavell. A més, convençut de que aquella croada era una falsa maniobra per a conquerir tot el Lenguadoc sota l'excusa dels motius religiosos, esperonà tots els senyors de la regió a resistir i negar la legitimitat de Montfort (Escura 1996, 65).

REPRESA DE LA CROADA AL 1210

A la primavera del 1210 els croats es van reforçar amb mercenaris i nous cavallers atrets per les mateixes indulgències i honors clamats per Inocenci III l'any anterior. Així que Montfort inicià una nova campanya sagnant, arrasant Renne-le-Chateau, Bram, Mirapeis, Menerva, Termes i Puigverd entre d'altres. Només desistí de Montsegur degut a ses inexpugnables muralles. Els horribles episodis de crueltat amb cremació a fogueres i assassinats indiscriminats es tornaren a repetir; a Brams concretament, Montfort manà arrencar els ulls, orelles, llengua, llavis, orelles, nas i mans a un centenar de suposats heretges, deixant-li a un només un ull per tal de poder guiar-los a les poblacions properes com a demostració exemplar del què podien esperar els càtars. Las massives matances anaren acompanyades de la tàctica de "terra cremada", destruint camps i collites i arrencant vinyes. Amb aquests procediments una regió abans rica i culta esdevingué un territori erm i aterrit (Escala 1996, 65-67).

Tant el rei de França com els principals senyors francesos criticaren públicament el comportament i sadisme de Simón de Montfort i l'arbitrarietat i complicitat del legat papal, inclòs el comte de Tolosa ho féu personalment en visita diplomàtica al pontífex. Inocenci III animà a Ramon VI a defensar-se al proper concili de Narbona que tingué lloc al gener de 1211.

Al citat concili el rei Pere I s'oferí de garant amb la presència permanent de tropes catalanes a Foix per al compliment de les ordres papals a canvi d'una treva indefinida de la croada. Els legats acceptaren amb la condició de que acceptés el vassallatge de Simó de Montfort com a vescomte de Carcassona i Besiers. Alhora el monarca catalano-aragonès es veié obligat a acceptar la proposta de Montfort de pactar el casament entre son fill Jaume amb la filla de Montfort accedint a que l'infant de només tres anys s'eduqués a la cort de Carcassona sota la protecció del nou vescomte. Pere I acceptà potser pensant en la neutralització del cruel Montfort dins d'uns lligams familiars que havien donat bons resultats al Casal de Barcelona en Occitània. Per aquest pacte el rei va permetre que els homes de Montfort anessin a Montpeller a arrabassar al petit Jaume dels braços de la reina Maria (Escala 1996, 69).

Malauradament, les condicions imposades al comte de Tolosa per aixecar-li l'excomunicació foren inacceptables: L'imposaven llicenciar totes ses tropes, enderrocar tots els castells i fortificacions, passar totes ses propietats a mans d'Arnau Amalric i Simó de Montfort, lliurar als croats a tots els heretges, pagament de forts tributs a tots els caps de família i Ramon de Tolosa hauria d'anar a lluitar a Terra Santa tant de temps com decideixin els legats papals. Tots els ciutadans de Tolosa en ple donaren indignats total suport al seu comte, doncs ja era clar que l'objectiu de la croada no era expugnar una heretgia, sinó conquerir tot el seu territori. Els comtats de Foix i de Comenges els feren costat (Escala 1996, 70).

Com a reacció, el febrer de 1211 Inocenci III renovà l'excomunicació de Ramon VI de Tolosa i el desposseïa del seu comtat, decretant que seria lliurat al primer que l'ocupés. Al març Pere I casà a

sa germana Sança amb l'hereu del comte tolosà, Ramon VII en un intent de reequilibrar les forces buscant una nova negociació amb París i Roma que no es donà i que disgustà molt als croats i al legat papal, de forma que la croada es repengué. Montfort arrabassà Cabaret i Lavour amb noves carnisseries. Al comtat de Tolosa ocupà Puèglaurens, Cassés, destruí Montgei, La Grave, els castells d'Albigès i aconseguí a Montferrand, defensada per Balduí germà de Ramon VI, passar-lo al seu bàndol amb maledicències i promeses de millors territoris. Tan sol fracassà en intentar assetjar Tolosa. A continuació devastà el comtat de Foix (Escura 1996, 73).

Al setembre els còsols tolosans demanen per carta ajut a Pere I. El sobirà catalano-aragonès, ocupat amb conflictes al comtat d'Urgell i amb els preparatius d'una gran campanya militar al sud peninsular contra els sarraïns, envià al seu vassall Gastó de Montcada, vescomte del Bearn, amb una host a Tolosa. Aquest s'ajuntà amb els comtes de Tolosa, Foix i Comenges per afrontar-se a Montfort, el qual van trobar a Castelnaudary amb molt poques tropes. Desafortunadament els occitans es van fortificar sense assetjar la vila, permeten a Monfort demanar ajut. Els croats vinguts per ajudar al seu cap foren vençuts en primera instància pel comte de Foix i el seu fill, no obstant els occitans eufòrics es relaxaren i no remataren la situació, lo que aprofità Monfort per retirar-se a la més segura Carcassona a esperar més reforços (Escura 1996, 74).

A la primavera del 1212 i reforçat amb cavallers francesos i alemanys i el seu germà Guiu de Monfort, anà conquerint a poc a poc totes les viles del comtat de Tolosa excepte Montalbà i la capital. El comte tolosà defugia l'enfrontament militar, indecís, atemorit o potser confiant encara en un pacte diplomàtic. El legat Arnau Amalric aprofità per destituir l'arquebisbe català Berenguer de Narbona per posar-se ell mateix al front, alhora que s'autointitulava duc de Narbona i marquès de Gothia, vella aspiració de sa família (Escura 1996, 75).

6. LA CAMPANYA CONTRA ELS ALMOHADES: EL CAMÍ A LAS NAVES DE TOLOSA

Després de la batalla d'Alarcos (1195) i subsegüents reeixides campanyes almohades, es signà una treva al 1198 entre Castella i el califa que fou prorrogada fins el 1210. Un cop recuperat de la desfeta i assegurades les fronteres del nord amb Navarra i Lleó, Alfonso VIII decidí que era el moment de contraatacar. Conscient del poder almohade, demanà ajut a la resta de reis cristians tot demanant al Papa que cridés a una croada contra els almohades del sud peninsular, cosa que féu el 31 de gener de 1212 (Gallego Vázquez 2012, 30-31).

El califa Al-Nasir respongué cridant a la "Guerra Santa", organitzant un gran exèrcit a Marrakech el qual travessà l'Estret de Gibraltar en la primavera de 1211. A Sevilla s'uní amb les tropes andalusines i seguint el mateix camí de 1195 per la Serra del Port del Muradal, posà setge al castell de Salvatierra. Alfonso VIII, conscient de sa inferioritat militar, es veié forçat a l'últim moment a no ajudar als defensors, els quals amb la seva determinació allargaren la resistència abans de pactar la rendició. Degut al llarg setge i a problemes de disciplina, els sarraïns donaren per closa la campanya retornant a Sevilla. El rei castellà es convencia de la necessitat de derrotar als musulmans en una gran batalla a camp obert, amb l'ajut dels aliats cristians i deixant d'emprar mitjans en reforçar viles i muralles per concentrant-se en reclutar i ensinistrar més tropes. La crida a la croada portà a cavallers de la Provença i de terres franceses sota domini anglès (no més de 2.000 cavallers amb son seguici); el rei francès Philippe II no va respondre. El rei Sancho VII de Navarra va acceptar participar amb 200 cavallers, més peons i assistents. Pere I d'Aragó li donà total suport, aportant entre 1.500 i 2.000 cavallers, els millors i més fidels que tenia i un nombre molt superior de peons i ballesters. Els reis de Portugal i Lleó refusaren participar personalment degut a estar sota hostilitats mútues, nogensmenys permetrien que cavallers i hosts seves participessin a títol personal (Alvira Cabré 2000, 182,184,196) (Gallego Vázquez 2012, 37).

Com era habitual al regnat d'en Pere I, sa hisenda estava arruïnada, així que fou el rei castellà qui sufragà totes ses despeses. L'exèrcit cristià es reuní a Toledo posant-se en marxa el 20 de juny de 1212. Atacaren successivament les fortaleses de Malagón i Calatrava i aquí sorgiren fortes discrepàncies amb les tropes vingudes del nord dels Pirineus. A Malagón els francesos assassinaren a ganivet a tota la població musulmana rendida. A Calatrava es disgustaren en no deixar-los fer el mateix. Ja a Toledo havien atacat a població jueva i mudèjar i hagueren de ser aturats pels castellans. Per a ells era normal exterminar els infidels i rapinyar tot el botí que poguessin. A la Hispania medieval era normal arribar a pactes de capitulació o de convivència a la mateixa vila, aspecte que els provençals ni entenien ni acataven, de manera que la majoria d'ells decidiren retornar a ses terres abandonant la campanya (Gallego Vázquez 2012, 42-43).

Després prengueren els castells de Alarcos, Caracuel, Benavente i Piedrabuena per encarar Serra Morena el 12 de juliol. L'exèrcit musulmà els esperava al sud de la Serralada.

LA BATALLA DE LAS NAVES DE TOLOSA

Els almohades tallaven el pas dels cristians al congost de La Loja. Aquest prengueren els punts alts en violentes escaramusses prèvies, però la gorja era impassable. La tàctica dels musulmans era forçar la retirada cristiana fustigant-los i després envoltar-los aprofitant sa cavalleria i tropes més lleugeres i més adaptades a la guerra de moviments (Gallego Vázquez 2012, 44).

Afortunadament, un pastor local guià l'exèrcit cristià per un camí que cap a l'oest els portaria al flanc esquerra dels sarraïns creuant la serralada i sense que els poguessin veure. Així el 14 de juliol les hosts d'Alfonso VIII apareixien sobtadament a l'oest del campament d'Al-Nasir. El dia 15 l'exèrcit musulmà es desplegà en formació de combat, però Alfonso no caigué a les provocacions dels arquers enemics preferint descansar i refusar el combat mentre els sarraïns patien els rigors de l'estiu andalusí —just al contrari del que succeí a Alarcos al 1195—. Finalment el dia 16 ambdós agrupacions s'aprestaren a lluitar (Gallego Vázquez 2012, 47).

Càlculs moderns estimen el total de tropes de l'exèrcit cristià entre 12.000 i 14.000 homes, no més d'un 25% d'ells cavallers. Els musulmans oscil·larien entre 22.000 i 30.000 homes (Alvira Cabré 2000, 192,196,484). El rei castellà disposà un cos central amb tres formacions en profunditat, amb ell a la rera guarda; als flancs disposà dues ales comandades per Pere I l'esquerrana i la dretana per Sancho VII. Cada ala també consistia en tres grups alternant entre ells les milícies menys disciplinades. L'exèrcit musulmà comptava amb un cos central compost pels almohades i al davant les tropes d'infanteria lleugeres menys disciplinades i prescindibles. Als flancs havien dues ales de cavalleria lleugera àrab. A la rera guarda destacava la tenda vermella del califa protegida amb palissada i defensada per sa guàrdia negra, homes fanàtics encadenats a terra per impedir sa fugida (Gallego Vázquez 2012, 49).

Malgrat que una moderada pendent perjudicava als cristians, la cavalleria senyorial i les milícies començaren una càrrega contra la més feble avantguarda enemiga, la qual arramblaren topant seguidament amb la cavalleria almohade a la qual —malgrat el seu superior nombre— també la feren retrocedir fins entaular combat amb el gruix del Califa. Dissortadament per aquest, la cavalleria àrab dels flancs no pogué envoltar els cristians (sa tàctica més profitosa) degut a l'estretor de la plana del camp de batalla situat entre turons. Arribà un moment que les milícies i cavalleria senyorial cristiana fou detinguda per les superiors forces enemigues; veient-ho el sobirà castellà ignorant els consells d'alguns pròxims de que fugís per salvar la vida, posant-se al davant de sa host als seus 56 anys, manà immediatament una càrrega general contra l'enemic. Les ales manades per Pere I i Sancho VII no dubtaren l'ordre d'Alfonso VIII i el seguiren llançant-se endavant jugant-s'ho tot a una carta. El xoc fou violentíssim, aconseguint trencar l'última línia defensiva almohade. Els primers en fugir foren els andalusines, després els àrabs i berebers per finalment entrar tots en pànic incloent-hi el mateix califa que abandonà sa tenda amb totes ses valuoses pertinences. Els cristians estigueren fins a la nit perseguint sarraïns, provocant més morts a la fugida que al xoc mateix. No es poden concretar les baixes, però les dels perdedors foren molt

abundants, puix què la major part de sos ferits van ser rematats a terra (Gallego Vázquez 2012, 51-53).

Dies després es prengueren les ciutats de Baeza i Úbeda, dissolent-se l'exèrcit cristià per retornar als seus lloc d'origen. El rei Pere I es va distingir especialment al combat havent-hi de retornar prestament per tal d'encarregar-se dels seus urgents afers a Occitània.

Després d'aquesta campanya guanyada per tres reis cristians, els musulmans no tornaren a representar una amenaça important a la península ibèrica (Gallego Vázquez 2012, 57-58).

7. RETORN A OCCITÀNIA 1213

Simó de Montfort ja no precisava l'heretgia com a pretext i consegüentment no tornà a convocar a cap legat papal. Distribuï les senyories del país entre els seus companys de guerra. Va substituí la noblesa local per altra vinguda de França. L'antic dret romà present a Occitània fou substituït pel dret de París, en les noves disposicions no es mencionava res sobre la persecució o control dels càtars ni del vassallatge de Montfort degut al rei Pere I; de fet Montfort declarà obertament què actuava "per a la glòria del rei de França". Tot plegat, juntament amb l'extermini de la noblesa occitana i devastació del seu territori, entreveuen l'objectiu de conquerir i colonitzar un país que convenia amagar amb el pretext d'una croada, que a partir d'ara ja no caldria (Escura 1996, 76).

Ramon VI de Tolosa, desesperat, demanà ajut al rei Philippe II de França com a vassall històric seu, però el monarca francès l'ignorà. Llavors com a últim recurs s'adreçà personalment al seu màxim rival a Occitània: El rei Pere I d'Aragó. Aquest respongué manant en secret un enviat al Papa denunciant els excessos de Montfort i dels legats papals a la croada, al temps que marxà a Tolosa demanant una reunió entre Arnau Amalric (ara arquebisbe de Narbona), el bisbe Folquet, Simó de Montfort i Ramon VI de Tolosa (Escura 1996, 79).

Inocenci III va admetre els abusos dels croats enviant sengles cartes a Montfort i al seu legat Arnau Amalric, a aquell ordenant-li aturar les hostilitats i restituir els béns espoliats als nobles no compromesos amb els heretges i avisant de què no dispensaria més indulgències per reclutar croats. Al següent concili de Lavour el rei Pere I s'oferí com a àrbitre, però els líders ex-croats rebutjaren totes ses propostes. Indignat, el monarca català prengué una decisió transcendental: Acceptà el jurament com a vassalls de Ramon VI i son fill Ramon VII de Tolosa, ratificat pels cònsols de la ciutat. Seguidament, els senyors de Bearn, Comenges i Bigorra també van retre homenatge a Pere I, convertint-se aquest en el sobirà de la major part d'Occitània (Escura 1996, 80-81).

Els líders ex-croats s'adreçaren al pontífex acusant a Pere I de ser víctima de les maquinacions del comte de Tolosa i al·legant de la inconveniència de retornar les terres conquerides. Finalment al maig de 1213 Inocenci III dictà sentència en contra de Pere I i Ramon VI; potser li va influir en aquest canvi de parer l'exili i prematura mort de Maria de Montpeller a Roma, muller rebutjada pel monarca catalano-aragonès. Nogensmenys, la unió de la Corona d'Aragó amb Occitània sota el ceptre del monarca més afamat del moment -degut a la recent victòria a les Naves de Tolosa- i amb una forta heretgia interna encara activa, tenia una força que amenaçava l'equilibri de poder a Europa i al (llavors) modest regne de França, aliat de Roma (Escura 1996, 82).

Pere I acorralat, abatut i amenaçat amb l'excomunicació, decidí recolzar els seus vassalls i empenyorà tot el seu patrimoni -per enèsim cop- per sufragar una campanya militar a Occitània. Fou aclaparadorament rebut a les terres tolosanes acampant la seva host al costat de Muret, on una guarnició croada es dedicava a assolir el comtat tolosà (Escura 1996, 85).

LA BATALLA DE MURET I LA MORT DE PERE I

Les úniques fonts primàries conservades sobre la batalla de Muret són la crònica de Bernat Desclot, la crònica de la croada Albiguense d'en Pierre des Vaux de Cernay (cronista oficial del bàndol catòlic), el testimoni de Jaume I que per llavors tenia només 5 anys al *Llibre dels feyts* i la *Cançon de la Crosada* cantada pels trobadors de l'època.

Degut a la parcialitat o manca de rigor de les anteriors, no es pot determinar amb exactitud els fets succeïts a Muret la jornada del 12 de setembre; fins i tot en la crònica de Vaux de Cernay es dona com a data la del 13 de setembre. Els estudis moderns complementen les fonts originals, analitzant els resultats i considerant el tarannà dels participants i característiques dels exèrcits de l'època.

Sembla ser que el rei Pere I arribà a Muret amb una host d'uns mil cavallers catalans i aragonesos, victoriosos veterans de l'encontre de les Naves de Tolosa l'any anterior. L'acompanyaven el seu cunyat i comte de Tolosa Ramon VI i els comtes de Foix i de Comenges amb llurs respectives hosts. En total aquests aliats occitans reunien uns mil cavallers més i un nombre indeterminat de milicians a peu que oscil·larien entre els quatre mil i deu mil (Alvira Cabré 2008, 132-134).

L'escassa guarnició croada de Muret demanà ajut a Montfort, el qual es trobava a la vila de Fanjaus. Aquest es posà en camí no sense haver redactat abans el seu testament. El legat papal Arnau Amalric convocà urgentment els set bisbes occitans catòlics i també es posaren en marxa cap a Muret amb reforços i queviures. L'exèrcit catalano-occità ja estava assetjant la vila després de prendre el burg, quan en saber l'arribada de Montfort amb uns 750/1.000 cavallers, el rei manà una retirada de ses tropes al campament per a deixar entrar dins de la vila a l'odiat Montfort amb sa host. Aquest fet mostra que Pere I preferia tenir al cap croat dins de les muralles per controlar-lo millor i impedir sa futura fugida (Escura 1996, 87-88).

Els bisbes catòlics volgueren arribar a un pacte, però el rei Pere I ho rebutjà, no volia abandonar a sos vassalls i la seva vanitat personal l'empentava a castigar l'arrogància, crueltat i mal fer de Montfort, al qual semblava tenir-lo encerclat. Els bisbes amb Folquet al front, insistiren en intentar convèncer al monarca de la mala idea de defensar als occitans, a més de voler guanyar temps, en realitat tots els components de la croada hi eren atemorits de tenir que enfrontar-se al prestigiós monarca i ses superiors forces. No obstant, la determinació reial era ferma i els temptejos dels bisbes fracassaren (Escura 1996, 87-89).

El dia 11 de setembre els croats amb prou feines tenien queviures i estaven aïllats. Pel riu Garona havien vingut barcases de més forces tolosanes corrent avall amb ginys de setge. Sense esperances de rebre més reforços, Montfort veié que l'única possibilitat era fer una sortida a la desesperada amb sa cavalleria pesada intentant sorprendre a Pere I i sos aliats occitans i aconseguir amb tot plegat matar al rei. Montfort era un militar intel·ligent i molt valent, dels que no s'arronsen davant de res. Sabia que la cavalleria pesada francesa que comandava era la millor del món, els seus

homes eren veterans de molts anys de batalles, els coneixia molt bé i el seguien fidel i fanàticament (Escura 1996, 88).

El rei Pere I i els tres comtes tolosans, tots amb sos oficials, tingueren una reunió per preparar la batalla. Els campaments tolosà i el del rei hi eren un al costat de l'altre en uns moderats turons a uns tres km al nord de Muret. Més a prop de la vila estava un campament de milicians, els quals s'estaven encarregant directament del setge. El rei fer saber a tots que volia una batalla a camp obert on els seus afamats cavallers poguessin esclafar la famosa i odiada cavalleria francesa (Escura 1996, 90).

El comte Ramon VI, més prudent degut al coneixement de l'enemic, opinà que el pla del rei era arriscat, sent partidari de fortificar els campaments i continuar amb el setge sobre les muralles. En cas de sortir Montfort, contrarestar-lo amb massius llançaments de dards de ballestes i contraatacar amb tota la cavalleria mirant d'encerclar-lo. La gran superioritat occitana en infanteria —hi haurien només 700 peons dins de Muret segons (Alvira Cabré 2008, 289-290)— i la poca utilitat de la cavalleria per defensar les muralles, assegurarien la presa de Muret i de Montfort. Sembla ser que aquesta prudent proposta fou titllada de covard pel rei i els seus oficials. Segurament en aquest punt sorgiren les discrepàncies lògiques entre quatre exèrcits diferents els quals (particularment el catalano-aragonès d'en Pere I) mai havien combatut junts i no es coneixien bé. Possiblement a Ramon VI se'l van retreure anteriors vacil·lacions seves davant de Montfort, com la de Castelnaudary dos anys abans. El comte tolosà, ofès, es retirà a sa tenda dient abans als presents que fessin el què vulguin (Escura 1996, 91).

El rei, impacient, donà les ordres, decidint no esperar als grups de Guillem de Montcada i de Nunyo Sanç que venien de camí amb uns 600 cavallers catalans i aragonesos més. Dividí en tres cossos la força de cavalleria que tenia. El davanter amb la cavalleria catalana estaria manada pel comte de Foix i son fil Roger Bernat, al mig es disposà el mateix rei amb la resta de sa cavalleria aragonesa, i en últim terme com a reserva quedava la cavalleria tolosana de Ramon VI. A la matinada del dia 12 aquest grups es desplegaren davant dels campament tolosà i aragonès, sense palissades defensives. El rei s'exposava molt, doncs l'habitual era que el comandant estigués endarrerit, de reserva en un lloc amb plena visibilitat per poder veure ràpidament tot el camp de batalla i així poder donar ordres o intervenir quan i on convingués sortint de la reraguarda. Aquí és palès el tarannà impulsiu i poc reflexiu d'en Pere I, més valent que intel·ligent (Escura 1996, 91-92).

Segons el *Llibre dels feyts*, el sobirà catalano-aragonès es passà la nit folgant amb una dama fins al punt que a l'endemà a missa no es podia estar dret. Malgrat la impetuositat del personatge, costa creure què tal afirmació fos real, sent impossible de determinar.

Montfort sabia que l'única possibilitat de sortir victoriós era fer una ràpida càrrega massiva i sorprenent sobre el campament del rei aprofitant que no estava fortificat tot ignorant a la infanteria ocupada en el setge. Sabedor de la importància del sobirà i del seu caràcter arrogant,

esperava que s'arrisqués estant en primera línia de batalla, de forma que ordenà als seus oficials com a primera missió endinsar-se a l'estol reial, buscant al monarca per a matar-lo sense contemplacions. Degut a sa gegantina envergadura i cridanera armadura comptava amb que els seus homes el podrien localitzar en mig del combat. Dos dels seus oficials més valents i destres amb les armes es comprometeren a matar al rei o morir en l'intent.

Montfort coneixia les tropes occitanes i sa menor intensitat guerrera. La societat del Llenguadoc, més refinada i culta, posseïa uns ciutadans menys salvatges i aguerrits que a la resta d'Europa, com demostraren la majoria de topades que havia tingut amb ells. El màxim perill era l'host catalana-aragonesa i el seu monarca; derrotats aquests, probablement la resta de l'exèrcit occità es desmoralitzaria i fugiria del camp (Escura 1996, 92-93).

Montfort dividí sa host en també tres grups d'uns 300 cavallers cadascú. Sortiren per la porta del sud-est fingint que fugien, però feren una finta girant en direcció al nord cap al campament del rei. El grup de Montfort cavalcà desviant-se lleugerament a l'esquerra dels altres dos amb la intenció de girar a la dreta al darrer moment travessant un rierol per envestir de flanc l'host d'en Pere I. En el seu camí foragitaren a una part dels peons que assetjaven els murs, els qual fugiren espantats i en complet desordre, dificultant la maniobra i la visió de la cavalleria aliada situada més al nord (Escura 1996, 93).

El resultat del combat indica que segurament la cavalleria aliada no estava preparada ni formada, sent totalment sorpresa pels croats, denotant un excés de confiança o la finta de Montfort els va enganyar o les dues coses. La qüestió és que els cossos de cavalleria croada executaren una maniobra perfecta i sincronitzada sobre el camp, mostrant un superb grau de destresa i entrenament militar. El primer cos aliat manat pel compte de Foix i son fill fou completa i ràpidament desbordat i posat en fuga pel primer cos croat, el qual seguit del seu segon cos s'endinsaren en la formació arribant al cos central aliat manat pel mateix sobirà, mentre que el tercer cos croat manat per Montfort feia sa aparició pel flanc dret de l'host aliada després de fer un impecable gir tot creuant una riera. El monarca català, fidel al seu estil, en comptes d'intentar fugir avançà plantant cara. Els dos cavallers francesos que havien jurat matar-lo, s'obrien pas de forma suïcida seguits dels seus homes sense fer cas d'els cops que rebien, en direcció a l'estendard de les quatre barres que brandava Miquel de Luèsia. Un d'ells sembla ser què matà a un cavaller pensant que era Pere I, i al cridar sa gesta, el veritable rei exclamà "*El rei heus-el aquí!*" dirigint-se al mal factor. Un cop localitzat, els francesos envoltaren al monarca i en aferrissada lluita tancada i encara que el formidable guerrer tombà (i potser matà) a diversos rivals, finalment el van baldar a cops fins matar-lo a ell i a la major part de cavallers aragonesos que eren al seu costat intentant protegir-lo, com el mateix Miquel de Luèsia (Escura 1996, 94-95).

La notícia de la mort del rei s'escampà com un llamp i tot l'exèrcit aliat entrà en pànic, fugint del camp i abandonant tot el material. La cavalleria tolosana de Ramon VI possiblement fugí sense combatre, i les milícies a peu foren perseguides per la cavalleria croada, causant milers de morts.

Típic de les batalles de l'antiguitat, moriren més homes en la fugida que en la melé. El pla de Montfort funcionà a la perfecció; va seguir la tàctica del joc dels escacs, on tan sols n'hi ha prou amb matar al rei per guanyar la partida. Una anàlisi freda de l'encontre de Muret indica que més que batalla fou un arramblament en escapar ràpid al líder fonamental dels aliats (Escura 1996, 95).

CONSEQÜÈNCIES

Amb la mort d'en Pere I i la minoria d'edat del seu successor, Jaume, en poder de Montfort, la desfeta de Muret suposà per a la Corona d'Aragó el fre a sa expansió ultra-pirinenca. El comte de Tolosa fugí a Anglaterra, els comtes de Foix i Comenges hagueren d'amagar-se als boscos i muntanyes. Les gestions d'Inocenci III aconseguiren en 1215 que Monfort lliurés al petit Jaume per a ser restituït a la Corona d'Aragó. Jaume I sempre estigué molt agraït al Papa per aquest fet mostrant en el futur la seva desavinença pel procedir de son pare en vida (Escura 1996, 112).

El rei de França acceptà el 1214 "el regal" papal dels territoris occitans conquerits, prenent-los en nom del seu vassall Simó de Monfort. En el futur, la frontera entre Catalunya i França quedaria fixada a la línia de les Corberes per més de 400 anys (Escura 1996, 113).

El 1221 va haver un revifament de reconquesta càtara, però al 1229 fou esclafada definitivament per França. Al 1231 es creava a terres germàniques el tribunal de la Santa Inquisició per a eliminar als heretges càtars (Escura 1996, 125-137).

8. CONCLUSIONS

Pere I fou un personatge arquetípic del que es suposava que devia ser un monarca. Arribat molt jove al poder, desenvolupà una política expansiva embarcant-se en moltes campanyes militars. Amant de la guerra, del risc i de les aventures, empenyorà totes ses energies en aquestes activitats només relacionant-se amb dones per interès polític o per mera luxúria. Conseqüentment, el balanç econòmic de son regnat fou desastrós, deixant-lo a la bancarrota. Per a ell, la glòria militar hi era molt per sobre d'altres consideracions menys espectaculars i més assenyades. El punt culminant de sa vida i fama tingué lloc entre els turons de les Naves de Tolosa El juliol de 1212, però la bona sort que sembla tingué sempre al seu costat el va abandonar el 12 de setembre de 1213 a la plana de Muret; sa imprudència li costà la vida i per a la Corona catalano-aragonesa l'enfonsament del projecte d'engrandir-se a les terres del nord.

Ben mirat, la situació que heretà amb la Corona no era gens fàcil; compaginar eficaçment els dos fronts que tenia oberts al nord i al sud no estava al seu abast. El seu apropament a Occitània amb el matrimoni amb Maria de Montpeller i la defensa dels seus vassalls ultra-pirinencs era una maniobra que tard o d'hora el portaria a enfrontar-se al Papa i al rei francès. A més, la serralada pirinenca sense resultar una barrera infranquejable, dificultava prou les comunicacions. Les muntanyes són bones fronteres —com els italians i francesos saben molt bé— però no gaire desitjables al mig del teu reialme. Era un bonic objectiu poc realista.

Hauria estat més afavoridor dirigir les guerres de contesta al sud contra els musulmans, sempre hauria tingut el vistiplau papal i dels altres reis cristians. Aquesta fou una lliçó que son fill Jaume I tingué molt present, portant la Corona Aragonesa a una època d'esplendor i creixement territorial que l'obsequiaren amb el sobrenom amb el què passà a l'història: "el Conqueridor".

L'heretgia albigena estava destinada a topar amb l'ortodòxia papal i la civilització occitana no fou capaç de vèncer la invasió de la croada. Els vincles feudals no permeteren aplegar a tots sos senyors al mateix puny i l'anarquia i l'individualisme dificultaren la solidaritat adient per acceptar les ordres d'un únic comandant. Quan recorregueren a la figura d'en Pere I intentant remeiar-lo era massa tard.

Ara tan sols queda el bell record del que va poder ser i no fou.

9. BIBLIOGRAFIA

Alvira Cabré, Martín. Madrid: Universidad Complutense de Madrid, 2000.

—. *Muret 1213: la Batalla Decisiva de la Cruzada contra los Cataros*. Barcelona: Ariel, 2008.

Aventin, Mercè i Salrach, J.M. *Història Medieval de Catalunya*. BCN: UOC, 1998.

Dalmau Ferreres, Rafaeli. *Maria de Monpeller*. Barcelona: Rafael Salvà, 1962.

Escura, Xavier. *Crònica dels Càtars*. Barcelona: La Magrana, 1996.

Fuster, Marian Aguilar. «Libre dels fets.» *Libre dels fets*. https://blog.m-g.cat/wp-content/uploads/sites/2/2012/09/lilibre_dels_fets.pdf (último acceso: 2 de Abril de 2018).

Gallego Vázquez, Federico. «La Batalla de las Navas de Tolosa.» *De las Navas de Tolosa a la Constitución de Cádiz*. Madrid: Universidad Rey Juan Carlos I, 2012.

Grup62. *Diccionari d'Història de Catalunya*. Grup 62, 1992.

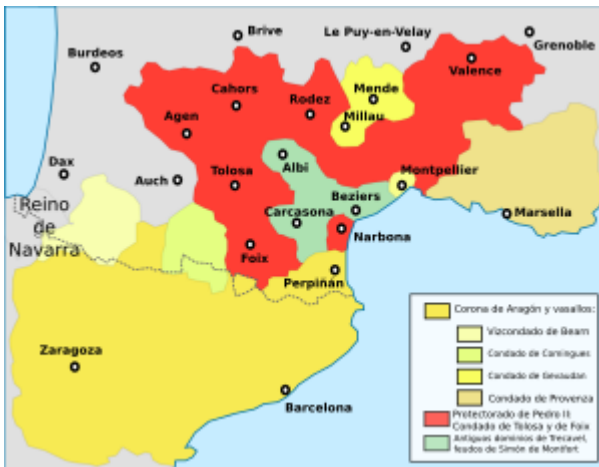
Schramm P, Bagné E. et Cabestany J. *Els Primers Comtes Reis - Història de Catalunya - Biografies Catalanes Volum 4*. Barcelona: Vicens Vives, 1991.

Ventura, Jordi. *Pere el Catòlic i Simó de Montfort*. Barcelona: Selecta-catalònia, 1996.

Zurita, Jerónimo. *Anales de Aragón*. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, 1562.

10. ANEXE

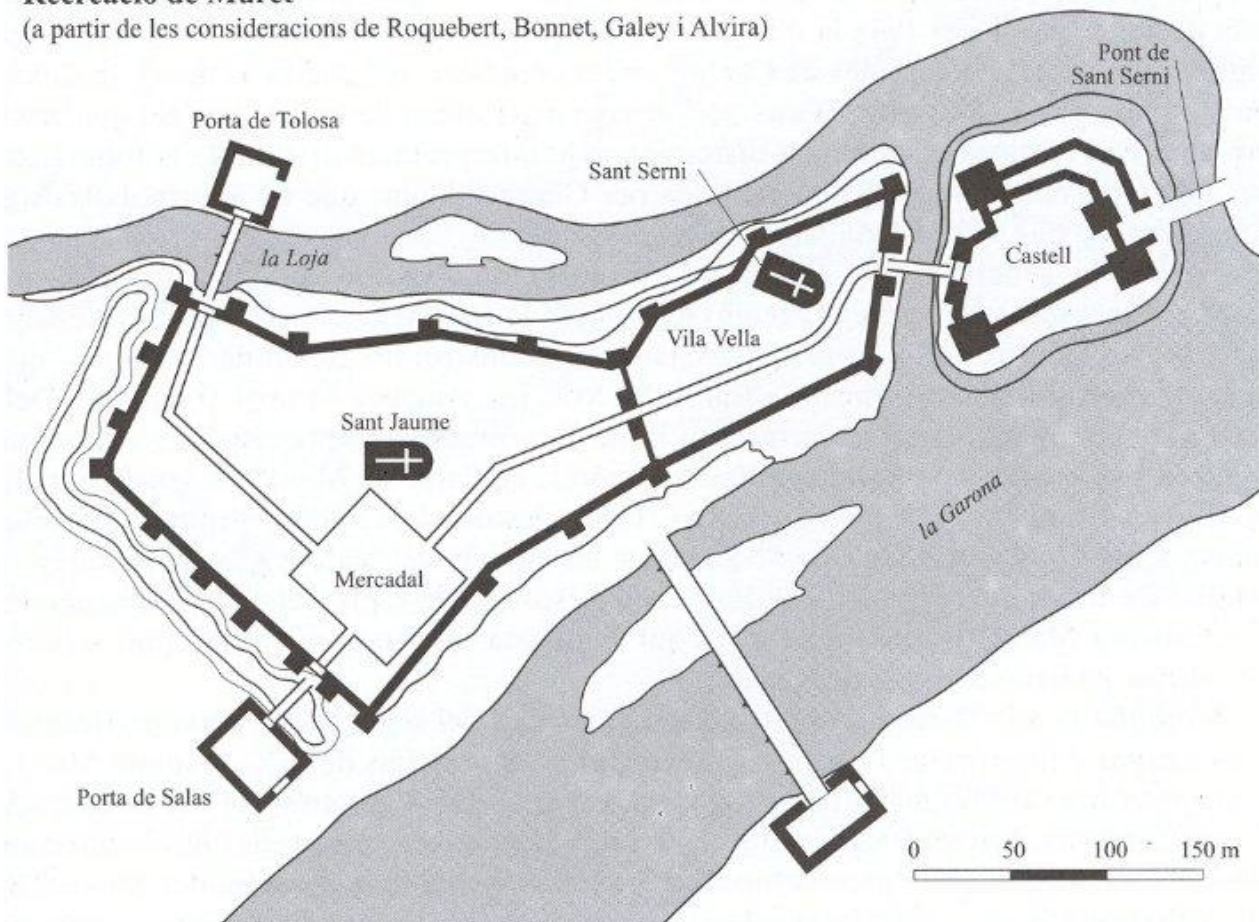
Occitània i Aragó al 1213

Plànol de la vila de Muret

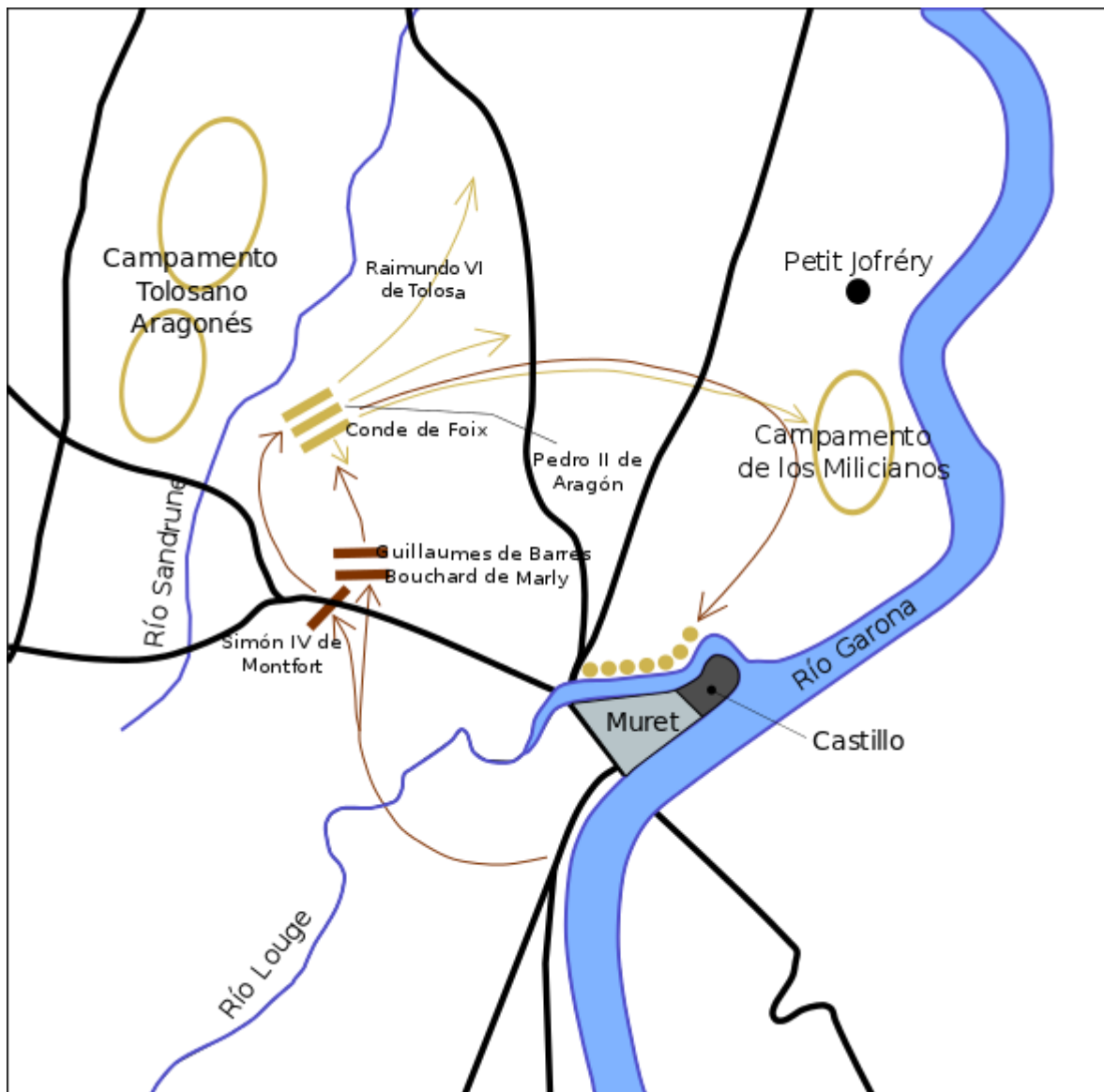
Recreació de Muret

(a partir de les consideracions de Roquebert, Bonnet, Galey i Alvira)

Possible esdeveniment de la batalla de Muret 12-9-1213

Totes les imatges estretes de:

https://es.wikipedia.org/wiki/Batalla_de_Muret (18/6/2018)